

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vzdělávání žáků s Aspergerovým syndromem v odborném výcviku oboru
zahradník

Education of Students with Asperger Syndrome in the Professional Training
in the Branch Gardener

Lenka Hrabánková

Vedoucí práce: PhDr. Marie Linková. Ph. D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma: Vzdělávání žáků s Aspergerovým syndromem v odborném výcviku vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 12.7.2017

podpis

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Marii Linkové Ph. D. vedoucí bakalářské práce za vstřícný přístup, cenné rady, trpělivost a za odborné vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat respondentům za ochotu, spolupráci, čas a informace.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá vzděláváním žáků s Aspergerovým syndromem v odborném školství, zejména v odborném výcviku u oboru zahradník. Snaží se poukázat nejen na nutnost zvládnutí klíčových a odborných kompetencí, ale především jejich orientovanost na trh práce

Cílem je zjistit, jaké strategie jsou vhodné pro vzdělávání žáků s touto poruchou, jaké jsou vhodné postupy vedoucí ke zlepšení jejich komunikačních, sociálních a pracovních dovedností a možnosti v oblasti zaměstnávání těchto osob.

Práce se skládá z teoretické části a kazuistiky. Úvodní kapitola přibližuje problematiku Aspergerova syndromu, na problémy se kterými se osoby s touto poruchou potýkají a které je znevýhodňují. Druhá kapitola se zabývá možnostmi podpory při vzdělávání žáků s touto poruchou a zlepšení jejich komunikačních a sociálních dovedností, které souvisí se zlepšením kvality jejich života a také zvýšením možností jejich uplatnění na trhu práce.

Třetí část je zaměřena na kazuistiku, několika žáků s Aspergerovým syndromem, nejen z pohledu vzdělávání, ale i jejich osobnostní problematiky a rodinného zázemí.

Klíčová slova

Aspergerův syndrom, kompetence, dovednosti, trh práce, motivace, schopnosti

Annotation

The bachelor thesis deals with education of students with Asperger syndrome in vocational education, especially in professional training of gardener branch of study. It tries to point out the necessity of coping with key and professional competence but primarily their orientation on the labour market.

The aim is to find strategies suitable for education of students with this disorder, what methods are suitable for improvement their communication, social abilities and work skills and opportunities of these persons employment.

The work consists of theoretical part and case history. The introductory chapter approaches Asperger syndrome problems and persons who contend with this disorder and who are disadvantaged with it. The second chapter deals with possibilities of support during education of students with this disorder and improvement of their communication and social proficiencies relating to improvement of their life quality and also to increase possibilities of their employment. The important factor is also positive motivation for development of these abilities and skills.

The third part is focused on case history of several students with Asperger syndrome, not only from the point of view of education and also their personal problems and family background.

Key words: Asperger syndrome, competetions, skills, proficiency, labour market, motivation, ability

Obsah

1	Úvod.....	3
2	Aspergerův syndrom.....	6
2.1	Vývoj pojmu Aspergerův syndrom.....	6
2.2	Možné příčiny vzniku Aspergerova syndromu	7
2.2.1	Dědičnost	7
2.2.2	Infekce, které zasáhnou mozkovou tkáň.....	7
2.2.3	Porucha metabolismu.....	7
2.2.4	Vývojové neurobiologické postižení	7
2.2.5	Asfyxie při narození a dětské nemoci v raném věku	8
2.3	Triáda postižení	8
2.3.1	Komunikační schopnosti.....	8
2.3.1.1	Kognitivní schopnosti.....	9
2.3.2	Sociální interakce.....	10
2.3.2.1	Sociální vztahy	11
2.3.2.2	Problémy s určováním emocí, mimika a gestikulace	12
2.3.2.3	Schopnost adaptability.....	12
2.3.3	Motorická neobratnost	13
2.3.4	Zájmy a rituály.....	13
2.3.4.1	Zájmy a sbírky	13
2.3.5	Stereotypy a rituály	14
2.4	Nespecifické symptomy	14
3	Vzdělávání žáků s Aspergerovým syndromem	16
3.1	Kompenzační pomůcky.....	16
2.	stupeň podpůrných opatření.....	16
3.2	Metodické postupy při vzdělávání žáků s Aspergerovým syndromem	18
3.2.1	TEACCH program.....	18
3.2.2	ABA- aplikovaná behaviorální analýza.....	19
3.2.3	Kognitivně behaviorální terapie.....	20
3.3	Odborný výcvik.....	20
3.3.1	Nácvik sociálních dovedností	20
3.3.2	Strukturované učení	21

3.3.2.1	Fyzická organizace prostoru	21
3.3.2.2	Časový plán	21
3.3.2.3	Instrukce	22
3.3.3	Zlepšování koordinace pohybů a motoriky	22
3.4	Obecné zásady při integraci žáka s Aspergerovým syndromem a dalších poruchách autistického spektra	23
3.5	Práce s třídním kolektivem.....	24
4	Zaměstnávání osob s Aspergerovým syndromem	26
4.1	Individuální zařazení	26
4.2	Podporované zaměstnávání	26
4.3	Zaměstnávání osob se zdravotním postižením.....	26
5	Praktická část	28
5.1	Jakub	28
5.2	Jiří.....	32
5.3	Petr	34
6	Závěr	37
7	Seznam použité literatury	38
8	Seznam příloh	41

1 Úvod

V posledních letech přibývá ve školách dětí s diagnózou porucha autistického spektra. Tato skutečnost je dána i zlepšujícími se možnostmi diagnostických metod. V rámci inkluze jsou zařazováni do běžných škol, kde jsou vzděláváni podle individuálních vzdělávacích plánů. Postupně začínají přicházet na střední školy, kde by se měli získávat vědomosti, návyky a dovednosti důležité pro výkon svého budoucího povolání.

Práce se zabývá problematikou vzdělávání žáků s Aspergerovým syndromem, což je jednou diagnózou ze souboru poruch autistického spektra. Tuto problematiku vzdělávání v oboru zahradník jsem si vybrala i vzhledem k tomu, že pracuji jako učitelka teoretického vyučování odborných předmětů, ale i odborného výcviku na středním odborném učilišti a dříve i na střední odborné škole, kde jsem se s těmito žáky setkala. Víím, že vzhledem k jejich nerozhodnosti jim byl tento obor doporučen jako vhodný i s ohledem na to, že tato porucha není uvedena v kategorizaci onemocnění nebo zdravotní obtíže uvedené pro účely stanovení podmínek uchazeče ke vzdělávání podle přílohy č.2 nařízení vlády č. 211/2010 sbírky. Omezením jsou většinou vady páteře, horních a dolních končetin a alergie a neléčená epilepsie.

Cílem práce bylo zjistit oblasti, ve kterých mají žáci s Aspergerovým syndromem obtíže a možnostmi zmírnění těchto obtíží. Dále se zabývá podporou těchto žáků v odborném výcviku, vzhledem k jejich problematice s ohledem na budoucí možnost zaměstnání a jejich možnosti na trhu práce.

Teoretická část shrnuje současné poznatky v této oblasti. Praktická část je zaměřena na kazuistiku vzdělávání tří žáků s tímto syndromem, na obtíže se kterými se potýkali, a jejich současnou situaci. Tato část byla koncipována částečně jako pedagogické pozorování a zčásti formou polostrukturovaných rozhovorů nejen s dotyčnými žáky, ale v některých případech s rodiči popř. třídou a vyučujícími, kteří se snažili upřesnit problémy se kterými se podle nich tito žáci potýkali. Vzhledem k rozdílnému věku respondentů jsme se dostali i k problematice jejich zaměstnávání a obtížemi se kterými se potýkají nejen v běžném životě, ale i na trhu práce.

Poruchy autistického spektra

Poruchy autistického spektra patří mezi pervazivní vývojové poruchy. Slovo pervazivní v tomto případě znamená všepřonikající, a ukazuje na fakt, že mentální vývoj dítěte je narušen v mnoha směrech. Tyto poruchy se projevují již v prvních letech života.

Několik desetiletí byl autismus a poruchy autistického spektra považovány za následek chybné, nedůsledné a citově chladné výchovy rodičů, od minulého století se za příčinu považuje vrozená vývojová vada mozku. Přesné příčiny vzniku této vady jsou neznámé. Má se za to, že může jít o genetické předpoklady, poškození mozku v průběhu těhotenství, nebo krátce po porodu, je možná souvislost se specifickou bakteriální, nebo virovou nákazou v době těhotenství.

Mezi poruchy autistického spektra řadíme, dětský autismus, atypický autismus, dezintegrační porucha, Aspergerův syndrom a Rettův syndrom, který je typický pro dívky.

Dětský autismus

Bývá rozpoznán do 3 let věku dítěte. Inteligence bývá v normě, komunikační projevy jsou omezené, jejich sociální schopnosti jsou velmi špatné, oblasti jejich zájmů jsou velmi různorodé od výrazně specifických až po obvyklé. Prognóza je různá a je ovlivnitelná terapeutickými možnostmi a vlivem nejbližšího okolí. Na základě míry adaptability se dále dělí na vysoce, středně a nízko funkční

Atypický autismus

Tato diagnóza bývá použita, pokud nejsou splněny všechny tři okruhy diagnostických kritérií a existence abnormalit v jiných oblastech, nebo je jejich opožděný nástup, to znamená po třetím roce dítěte. Výskyt v rodinné anamnéze není častý.

Aspergerův syndrom

Bývá rozpoznán po třetím roce života. Podle výzkumů postihuje častěji chlapce. Inteligence může být nadprůměrná, průměrná i podprůměrná. Jejich komunikační schopnosti bývají dobré v oblasti jejich zájmů vynikající. Jejich malá komunikativnost v tomto případě není způsobena nedostatkem komunikačních schopností, ale špatnou sociální schopností. Výskyt v rodinné anamnéze je častý.

Rettův syndrom

Tato diagnóza bývá rozpoznána do dvou a půl roku věku dítěte, je typická pro děvčata. Inteligence je podprůměrná a je zde i vyšší výskyt mentální retardace. Komunikační schopnosti bývají velmi špatné. Vývoj sociálních schopností závisí na věku a prostředí. Bývá zde i velmi častý výskyt epilepsie. Prvotním rysem je ztráta funkčních pohybů rukou a omezení jemné motoriky, zřetelné stereotypní pohyby rukou. Typickým bývají pohledy „skrz“ druhé osoby a nezúčastněný tzv. „sociální úsměv“.

Dezintegrační porucha

Bývá rozpoznána po druhém roce života dítěte, do této doby je ve většině případů vývoj normální, poté dochází během několika měsíců ke ztrátě nebo ochuzení komunikačních schopností, změně chování a ztrátě zájmu o okolí. Jejich inteligence bývá podprůměrná, je častá mentální retardace. Komunikační schopnosti jsou velmi špatné, to samé platí pro oblast sociálních schopností. Výskyt epilepsie je běžný.

2 Aspergerův syndrom

Světová zdravotnická organizace v roce 1992 přijala Aspergerův syndrom do svého klasifikačního systému ICD-10 pod označením F84.5.

Aspergerův syndrom je jednou z lehčích forem autismu, někdy se mu také říká vysocefunkční autismus. Řadíme jej mezi pervazivní poruchy, projevující se triádou postižení. Tato triáda zahrnuje tři oblasti a to oblast sociální interakce a sociálního chování, komunikace a představitosti. *Projevy sociální dyslexie, jak někdy bývá Aspergerův syndrom nazýván, mají mnoho forem. Je obtížné, ne-li nemožné u určité hraniční skupiny odlišit zda se jedná o Aspergerův syndrom nebo jen o sociální neobratnost.* (Thorová 2012, s.185). Mezi hlavní příznaky patří nedostatečná schopnost empatie, nečitelné nebo naopak přehnané reakce, nedostatečná neverbální komunikace. Intenzivní se věnování zálibám, které se však mohou měnit. Zhoršené komunikační schopnosti, projevující se zejména špatnou schopností vést rozhovor, jejich řeč bývá bez výrazových prostředků a s jednotvárnou intonací, nechápou ironii. Většinou špatně navazují přátelství. Dále je pro ně typická malá schopnost udržet si jej, někdy považují za přátele i lidi, kteří s nimi jen promluví, nebo i spolužáky, spolupracovníky. Působí sebestředně, což většinou jsou vzhledem k tomu, že nechápou, proč by se měli přizpůsobovat pravidlům, nebo jiným lidem. Tento rys se dá trochu pozměnit v rámci nácviku sociálních dovedností. Jednotlivé symptomy se liší nejen v četnosti, ale i síle projevu.

Dalším z příznaků jsou nemotorné, a těžkopádné pohyby, problémy s motorickou koordinací a jemnou motorikou. Menší starost o svůj zevnějšek, působí lehce zanedbaně. Ve většině případů neřeší, co mají na sobě, jestli je věc moderní, ale spíše aby byla pohodlná, nebo aby byla v oblíbených barvách.

2.1 Vývoj pojmu Aspergerův syndrom

Americký psychiatr Leo Kanner, v roce 1943 zaznamenal u některých svých pacientů zvláštní projevy zejména v těchto oblastech komunikativní schopnosti, v sociálním chování, neobvyklých zájmech. Tyto opakující se projevy shrnul a definoval jako specifickou samostatnou poruchu, kterou nazval časný dětský autismus. Své pacienty sledoval až do jejich dospělosti. O jejich vývoji si vedl přesné záznamy.

Nezávisle na výzkumu L.Kannera se pacienty s podobnými symptomy zabýval i vídeňský pediatr Hans Asperger, tyto projevy považoval za poruchu osobnosti. I on mezi svými pacienty našel spoustu rozdílů, nejhorší prognózu měli ti pacienti, u kterých byla jako další symptom diagnostikována mentální retardace. Naopak někteří z nich se díky svému vysokému IQ dokázali relativně vyrovnat s problémy, které jim jejich porucha přináší a dosáhli mimořádných úspěchů, obzvláště pokud se okruh jejich vzdělání podobal i oblasti jejich zájmů. H. Asperger dále u těchto pacientů popisoval potíže v oblasti sociálního chování, motorickou neobratnost a ulpívavé omezené zájmy a zvláštnosti v komunikaci. V roce 1944 tyto projevy sepsal a byl pro ně zaveden pojem autistická psychopatie. V roce 1981 prosadila Lorna Wingová termín Aspergerův syndrom.

2.2 Možné příčiny vzniku Aspergerova syndromu

Někteří autoři se shodují, že v případě Aspergerova syndromu jde o dysfunkci v oblasti čelního a bočního laloku mozku, která mohla vzniknout na těchto základech

2.2.1 Dědičnost

Při zjišťování rodinné anamnézy se může projevit diagnostikovaný příbuzný s touto poruchou, nebo se projeví u některého z nich její rysy.

2.2.2 Infekce, které zasáhnou mozkovou tkáň

Následek specifických bakteriálních, nebo virových infekcí před narozením, nebo krátce po něm.

2.2.3 Porucha metabolismu

Někteří vědci se přiklánějí k hypotéze, že porucha autistického spektra může být důsledkem zásahu peptidů exogenního původu, který ovlivňuje neurotransmisi v centrálním nervovém systému. (Bálintová 2002, s. 5)

2.2.4 Vývojové neurobiologické postižení

Podle některých autorů postižení vzniká přibližně kolem 24. - 26. embryonálního dne abnormalitou ve vývoji mozku, které jsou prokazatelné na EEG a to zejména v oblasti čelního laloku

2.2.5 Asfyxie při narození a dětské nemoci v raném věku

Někteří autoři se přiklánějí i k této možnosti vzniku Aspergerova syndromu s ohledem na etiologii dalších vývojových poruch.

2.3 Triáda postižení

2.3.1 Komunikační schopnosti

U jedinců s Aspergerovým syndromem se mohou projevovat tyto obtíže

- Využívání řeči a výrazových prostředků řeči v sociální interakci, zejména v intonaci a přednesu
- V oblasti rozlišování významu, používání synonym, rigidita ve vyjadřování
- V porozumění abstraktním výrazům, humoru a ironii či sarkasmu
- Nesrovnalosti mezi používáním a pochopením jazyka
- echolálie

Podle Attwooda (2005) probíhá vývoj řeči z hlediska zvukové a gramatické stránky normálně. Odchytky se mohou objevovat ve stránce pragmatické, což je využívání jazyka v sociálních souvislostech, významové, kde je problémem mnohoznačnost a prozodických, které souvisí s tónem hlasu, přízvuky či rytmem řeči. Jejich myšlení je rigidní a velmi málo flexibilní což se projevuje i v komunikaci. Pokud si nejsou jisti odpovědí, nebo pokud nechápou otázku, váhají s odpovědí.

Dalším z rysů jejich komunikace je zdánlivá neschopnost udržet dané téma, předpokládají totiž, že naše myšlenkové pochody jsou stejné. Dalším z častých projevů je skákání do řeči, nebo vstupování do rozhovorů jiných lidí, nebo naopak ukončení rozhovoru, kdy pokud mají pocit, že vše bylo řečeno, převedou řeč na své téma nebo přestanou vnímat, co se jim říká. I v komunikačních schopnostech se může projevovat jejich sebestřednost, při rozhovoru jen odpovídají na otázky.

Ve většině případů mají potíže s chápáním našich vyjádření, která berou doslovně, nejsou schopni rozpoznat, jestliže naši poznámku myslíme ironicky, popřípadě jsme sarkastičtí. Podle Peška (2013) nechápou ani slovní hříčky, nadsázku, dvojsmysly. Mají omezené schopnosti představivosti a chápání abstraktních pojmů. Při mluvení, používáme různé výrazové prostředky. Měníme hlasitost i tón řeči. Přidáním důrazu na určité

slovo zdůrazňujeme jeho význam, naproti tomu je řeč žáka s Aspergerovým syndromem na tyto projevy chudá, bývá monotónní, nebo bývá až přehnaně zdůrazněná. Specifická je i jejich stylistická volba slov a pregnantní vyjadřování, zejména v oblastech jejich zájmů.

V omezené míře používají neurčité výrazy typu několik, někdy, asi možná, mohli bychom a tak dále, zároveň je velmi znejistí, pokud tento obrat používáme my, vzhledem k jejich potřebě určité představy o situaci. Objevují se i problémy se slovní plynulostí. Řeč může být rychlá až překotná, obsahově bohatá opět zejména v souvislosti s oblastí jejich zájmů, občas je rychlá pokud chce mít vyjádření rychle za sebou, což může opět souviset s obsahovou náplní vyjádření, ale i s osobou ke které mluví. Dále může být řeč naopak pomalá s delšími pomlkami, kdy přemýšlí nad obsahem, nebo vhodnou volbou slov. Podle Atwooda (2005) mají děti s Aspergerovým syndromem problémy s používáním řeči v odpovídajícím kontextu.

Symptomem této poruchy bývá echolálie, což je doslovné opakování slov nebo vět. Většina žáků má velmi dobrou krátkodobou paměť, takže jsou schopni zopakovat instrukce, někdy přesto, že nerozumí zadání. Echolálie může mít pro tyto jedince velmi důležitou funkci. Může pro nás být signálem, jedinec nerozumí a může být snahou o zvládnutí dané situace. Další možností je pouhé procvičování slov ať už z důvodů praktických, nebo že se mu líbí zvukomalebnost tohoto slova. Může jít o formu velmi jednoduché komunikace, kdy se jedinec tímto způsobem ubezpečuje o pochopení instrukce o zjednodušené přemýšlení nahlas v okamžiku, kdy se může cítit ve složité, nesrozumitelné situaci. Echolálie se může více objevovat v případech, kdy trpí úzkostí, nebo je ve stresu. Může být i snahou o podpoření běžné komunikace.

Častá je i snížená schopnost porozumět sluchovým podnětům bez zrakové podpory a velká intolerance sluchovým ruchům, šumu z okolí, rušivý rozhovor v blízkosti, nebo více mluvících lidí okolo.

2.3.1.1 Kognitivní schopnosti

S komunikačními schopnostmi jedinců s Aspergerovým syndromem souvisí i jejich kognitivní schopnosti, které souvisí s učením jako takovým, pamětí a představivostí. Elizabeth Wurstová ve své práci upozornila na odlišný profil intelektuálních schopností jedinců s Aspergerovým syndromem. V testech inteligence dosahují velmi dobrých výsledků v oblastech zabývajících se významem slov, faktickými a aritmetickými

znalostmi, prací v trojrozměrném prostoru. U některých jsou velké rozdíly mezi slovní a výkonovou složkou inteligence.

Vzhledem k tomu, že v našem školství často inteligenci posuzujeme podle rozsahu slovní zásoby a znalosti faktických poznatků a k jejich dobré krátkodobé paměti, můžeme takového žáka posuzovat za velmi inteligentního, bohužel oblasti kde je nutná schopnost porozumění textu, abstraktní myšlení, využití získaných informací v jiném kontextu, nebo řešení problémů dosahují průměrných až podprůměrných výsledků. Problémem může být jejich rigidní myšlení, jejich myšlení je málo pružné a mají přesně daný způsob uvažování, který jen neradi mění, což je dáno i tím že se neradi přizpůsobují změnám a obávají se selhání. Nepružnost myšlení se projevuje i neschopností změny názoru, což platí i v případě že zjistí, že nemají pravdu. Osoby s Aspergerovým syndromem nedokáží určitou zkušenost, nebo postup činnosti, které se naučili v jedné situaci využít v jiných situacích nebo změněných podmínkách.

Jedinci s Aspergerovým syndromem mívají velmi dobrou fotografickou paměť, kterou dokáží využívat při zkoušení. Lépe se jim informace zpracovávají a pamatují, pokud si je mohou zpracovávat zrakově, to je pomocí různých diagramů, grafů, tabulek a uspořádávat si je podle svého, než pouze „jednoduchý“ písemný zápis. Dále mívají problém s percepcí, lidé s poruchou autistického spektra se zajímají více o detail než o celek, který je z jejich pohledu chaotičtější. Podle Atwooda (2005) H. Asperger ve své knize napsal. *Zdá se, že pro úspěch ve vědě nebo umění je alespoň trocha autismu nezbytná. Nevyhnutelným předpokladem úspěchu je totiž schopnost, aby se jedinec dokázal oprostit od každodenního světa a ryze praktických úkonů a pohlédl na svět jinými originálníma očima. Jinak neobjeví dosud nevyšlapané cesty a jeho schopnosti se neuplatní.*

2.3.2 Sociální interakce

U jedinců s Aspergerovým syndromem se v oblasti sociální interakce mohou objevovat tyto problémy:

- Neschopnost interakce s vrstevníky, nebo nízký zájem o navazování kontaktů s nimi.
- Neodpovídající interpretace sociálních podnětů
- Nepřiměřené chování v sociální i citové oblasti

- Nejasná řeč těla
- Nemotorné pohyby
- Omezená mimika i gestikulace
- Zvláštnosti v očním kontaktu

2.3.2.1 Sociální vztahy

Lidé s Aspergerovým syndromem jsou spíše individualisté, bývají orientováni na sebe. Při hře mají nedostatečnou schopnost ve hře předstírat a napodobovat druhé, někdy se hry nezúčastňují z obavy, že se budou muset přizpůsobovat a přestanou mít kontrolu nad děním, což může způsobovat jejich frustraci. Při hře se učí spolupráci, poznávají jiné možné způsoby řešení problémů a konfliktů, učí se klást menší důraz na své věci a jsou nuceni být méně sebestřední. I když je zvládání těchto situací pro děti s Aspergerovým syndromem těžké, je pro ně důležité aby si s nimi děti hrály. Přátelství by v tomto případě mělo být založeno na společných zájmech. Starší děti si uvědomují svou izolovanost a snaží se navázat přátelské vztahy a zapojovat se do rozhovorů, ale jejich sociální dovednosti jsou nedostatečné a navíc jednostranné a rigidní. Výrazná bývá omezená schopnost začít, nebo pokračovat v konverzaci s ostatními, navzdory dostatečné slovní zásobě. Někdy mají podle svých slov hodně kamarádů, při bližším zkoumání zjistíme, že jde jen o běžné spolužáky, známé, které považuje za přátele. Stejná situace může nastat i při hledání partnera, kdy je jejich snaha úporná a může být až obtěžující. Běžný rozhovor mohou považovat za něco víc a začnou vyhledávat příležitosti k dalším setkáním. Správnou míru sociální interakce se mohou naučit v rámci nácviku sociálních dovedností.

Přestože mají děti s Aspergerovým syndromem problémy v navazování vztahů, mají velmi dobré vztahy k nejbližším, zejména rodičům a sourozencům. Přesto řada rodičů popisuje odtážitost těchto dětí, které ani s nejbližšími nejsou schopni vést dlouhý rozhovor. Většina rodičů nicméně přiznává, že ví, že je mají děti rády, protože jsou v tomto případě schopny dát svou náklonnost najevo. Mívají i svoje společné rituály popř. slovní spojení, které dítě vyžaduje.

Běžná populace v rámci mezilidských vztahů občas neříká pravdu, nebo ji účelově mění, toho děti s poruchou autistického spektra nejsou schopni. Schopnost podvádět znamená porozumět myšlení jiných a zvládnutí situace ze sociálního hlediska což je

pro ně nezvládnutelné. Pravdu říkají, i když je to pro ně nevýhodné, nebo i v případě, že by bylo společensky únosnější lhát, nebo mlčet.

2.3.2.2 Problémy s určováním emocí, mimika a gestikulace

Osoby s poruchou autistického spektra mívají obtíže s určováním emocí, přesto jsou velmi citliví na emocionální stav jiných, na atmosféru prostředí. Podle Thorové (2007), můžeme jednoznačně říci, že u osob s poruchou autistického spektra je sociální a emoční inteligence v hlubokém deficitu vůči mentálním schopnostem. Pro osoby s Aspergerovým syndromem je velmi obtížné udržet oční kontakt. Při snaze udržet oční kontakt, se nemohou soustředit na obsah toho, co jim říkáme, stejně tak je zneklidní, pokud se jim do očí díváme my. I když se na člověka nedívají, dávají pozor, jen se nenechávají rozptylovat řečí těla.

Tyto osoby nejen, že nedokáží interpretovat emoce jiných, ale i jejich tvář je takřka bez výrazu, s plochou minimální mimikou, takže je z jejich projevu těžké rozpoznat jeho emoce. Tento poznatek se týká i využívání gestikulace. Ve svých projevech jsou schopni vyjádřit spíše negativní emoce než pozitivní.

Můžeme se setkat s velmi rozličným chováním. Některé děti se při snaze o kontakt odvrátí, stáhnou se do sebe, kontakt nevyhledávají. Naopak některé jsou ve snaze o sociální aktivity až nepřiměřeně aktivní. Vzhledem k tomu že nejsou schopni určit únosnou sociální normu, může být jejich chování až obtěžující, jde například o neustálé se dotýkání, upřený pohled a neustávající komunikace o zájmech, které ostatní nezajímají, ve svém snažení, bývají velmi vytrvalí.

2.3.2.3 Schopnost adaptability

Dalším specifickým bývá snížená schopnost adaptability, lpění na neměnnosti prostředí a dodržováním určitých rituálů. Na změny mohou reagovat nepřiměřeně a zvyšuje se jejich psychická zátěž, s tím souvisí i zvyšující se míra úzkosti. I běžné změny v daných činnostech je vyvádějí z míry a některé smyslové podněty jsou pro ně velmi zatěžující, na tuto situaci reagují žáci s Aspergerovým syndromem zvýšenou rigiditou v myšlení a ještě větší snahou o dodržování rituálů a neměnnosti režimu a prostředí.

2.3.3 Motorická neobratnost

Motorická neobratnost, bývá velmi častým symptomem Aspergerova syndromu. Při chůzi nebo i při běhu se projevuje nemotornost, těžkopádnost, objevuje se špatná koordinace rukou a nohou, někdy chodí bez doprovodného pohybu paží. Jejich špatná pohybová koordinace má negativní vliv i na problémy s jemnou a hrubou motorikou.

Ve většině případů nedokáží zkoordinovat pohyb obou paží, což zhoršuje výkon při sportovních aktivitách, ale i problémy se zvládáním běžných činností a manuální zručností. Zhoršená bývá i činnost, při které je potřeba síla horních končetin i když v tomto případě je sporné, zda je to pouze problém síly nebo i zhoršené koordinace. Problémy mívají i s udržením rovnováhy.

Mezi příznaky Aspergerova syndromu, patří i neschopnost udržet rytmus. Ve většině případů vedle sebe jdoucí lidé přizpůsobí chůzi jeden druhému, lidé s Aspergerovým syndromem si jdou stále ve svém rytmu, tato porucha se projevuje i při ostatních činnostech vyžadující koordinaci dvou i více osob. Mají problém i se zrcadlením pohybů.

S motorickou neobratností souvisí i špatný úchop při psaní a křečovitě držení psacích potřeb. Jejich písmo je kostrbaté a nečitelné. V současné době můžeme tomuto problému předcházet tím, že žák může při výuce používat počítač, nebo notebook.

2.3.4 Zájmy a rituály

Provádění rituálů, vyžadování dodržování pravidelných rituálních činností a intenzivní zájem o nějakou oblast nebo činnost patří mezi charakteristické symptomy Aspergerova syndromu pro které podle kritéria Gillbertových platí

- Nezájem o jiné činnosti
- Jednoznačný projev specifického zájmu a ulpívání na něm
- Mechanické jednání převažuje nad významem činnosti

2.3.4.1 Zájmy a sbírky

Jde o prohloubený a intenzivní zájem o určitou oblast nebo činnost. V oblasti svého zájmu dokáže získat až encyklopedické znalosti. Aktivně si vyhledává informace, které si zpracovává do systému. Prožívá vnitřní puzení využít každou volnou chvíli k činnosti spojené se svým zájmem či sbírkou. Je to i oblíbené téma jejich rozhovoru, kde

se projevuje i velmi bohatá slovní zásoba, včetně používání složitých odborných výrazů. Oblasti jejich zájmů a sbírek jsou většinou netypické a nepodléhají módním trendům ani zájmům, kterým se věnují vrstevníci. Mezi oblíbené oblasti patří doprava, technologie, elektronika, zvířata, dinosauři, rostliny, statistika.

Jedinci s Aspergerovým syndromem chtějí mít koníčka jen pro sebe, udává obsah jejich volného času i obsah komunikace s ostatními. Svůj zájem může využívat k lepší konverzaci, prokázání inteligence. Nastolení určitého řádu a pravidelnosti, bývá součástí jejich činnosti v oblasti zájmů a sbírek, pro vše existují pravidla, popisy, informace jsou jasně dané. Důležitým aspektem je, že jde o činnost podle vlastních pravidel. Vzhledem k tomu, že je pro ně složité uspořádání dne, včetně volného času, je pro ně koníček smysluplným využitím volného času, pro který by v jiném případě nenašel využití.

2.3.5 Stereotypy a rituály

Pravidelně opakující se rituály a úkony zaručují, že se nemusí obávat změn a má svůj život pod kontrolou, nastolují určitý řád, který snižuje stres a pocity úzkosti se kterými jedinec s touto poruchou velmi často bojuje. Zároveň je určitá míra dodržování rituálů vhodná i pro předvídatelnost a tím i samostatnost v jednání a zvýšení sebevědomí. Je nutné udržet tyto rituály v přijatelné míře a byla možnost na danou situaci si zvyknout, nebo aby byl na novou situaci upozorněn.

2.4 Nespecifické symptomy

Mezi nespecifické symptomy, které se mohou, projevovat je různá smyslová citlivost.

- Citlivost na zvuky
- Citlivost na pachy
- Citlivost na dotyk
- Citlivost na zrakové podněty
- Citlivost chuť a složení jídel
- Citlivost na bolest a teplotu

Dále to mohou být úzkosti a deprese vyplývající z podstaty této poruchy, kdy má jedinec pocity nedostatečnosti a častého selhávání.

Dalšími oblastmi, ve kterých se potýkají s obtížemi, mohu být

- **Styl oblékání a úprava zevnějšku**

Neřeší, jestli je oblečení moderní. Důležité pro ně je, aby jim bylo příjemné materiálem, barvami, aby bylo pohodlné. Problémem bývá i vhodnost oblečení pro určité příležitosti, nejen z hlediska společenského, ale i s ohledem na počasí.

- **Hygiena**

S úpravou zevnějšku souvisí i jejich osobní hygiena. Zde záleží na sociálních dovednostech a návycích, u některých jedinců je nedostatečná, nebo jen na nízké úrovni u některých až přehnaná.

- **Jídlo a příprava jídla**

Projevuje se především ve vybíravosti. Jde o skladbu jídel popř. o některé chutě, problémem mohou být různé směsi, jídla zalitá omáčkou.

3 Vzdělávání žáků s Aspergerovým syndromem

V rámci inkluze dochází k začlenění žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol. Školský zákon 561/2004 o předškolním, základním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění účinném od 1.1. 2017, svými ustanoveními upravuje vzdělávání těchto žáků. V § 16 Podpora vzdělávání dětí, žáků a studentů se specifickými vzdělávacími potřebami je ustanoveno, kdo je osobou se speciálními vzdělávacími potřebami a v čem spočívají podpůrná opatření od možnosti poradenské pomoci školy, úpravě podmínek vzdělávání, použití kompenzačních pomůcek, využití asistenta pedagoga, nebo využití dalšího pedagogického pracovníka, až po možnost nutných stavebních úprav pro potřebu vzdělávání žáka. Podpůrná opatření se podle odstavce 2 dělí do do pěti stupňů. První stupeň uplatňuje škola. Druhý až pátý stupeň lze uplatnit pouze na doporučení školského poradenského zařízení a to pedagogicko psychologické poradny nebo speciálního pedagogického centra. Opatření, se mohou měnit podle potřeb žáka, pokud podpůrná nižšího stupně nedostačují k naplňování vzdělávacích potřeb žáka. Zde je nutný informovaný souhlas zletilého žáka nebo zákonného zástupce.

Vyhláška č. 27/ 2016 upravuje pravidla vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Hlava III ustanovuje postup školy při poskytování podpůrných opatření prvního stupně.

Obsahem této vyhlášky je také normovaná finanční náročnost. Dále jsou zde vyjmenovaná podpůrná opatření jednotlivých stupňů. Pro jednotlivé skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami zde jsou uvedeny vhodné kompenzační pomůcky nebo učebnice.

3.1 Kompenzační pomůcky

2. stupeň podpůrných opatření

Využívání laminátoru a laminovacích folií, názorných manipulačních pomůcek (čísla písmena, piktogramy, obrázky), dále listů na výrobu denních režimů a rozvrhů, učebnic pro žáky s mentálním postižením a výukovým softwarem.

Ředitel školy umožní žákovi, u kterého byla v průběhu vzdělávání uplatňována podpůrná opatření druhého stupně, aby byla zohledněna i v průběhu konání praktické a teoretické zkoušky na základě doporučení školského poradenského zařízení. U žáků s

potřebou podpůrných opatření druhého stupně jsou respektovány funkční důsledky obtíží žáka, jeho onemocnění nebo zdravotního postižení.

3. stupeň podpůrných opatření

Jedná se o využívání nábytku ke strukturalizaci prostoru, nebo využívání sady krabic, pomůcek pro nácvik sociálních dovedností, manipulačních pomůcek učebnic, rozvrhových listů, komunikačních pomůcek pro alternativní komunikaci, využití tabletu, nebo dotykového monitoru. U žáků s potřebou podpůrných opatření třetího stupně jsou respektovány funkční důsledky obtíží žáka, jeho onemocnění nebo zdravotního postižení a na základě toho je upravována zkušební dokumentace žáka a průběh zkoušky, je umožněno vykonání zkoušky za přítomnosti další osoby-obvykle asistenta pedagoga nebo osobního asistenta.

4. stupeň podpůrných opatření

Podpůrná opatření čtvrtého stupně spočívají ve využívání komunikátoru, programech pro alternativní komunikaci, pomůcky pro alternativní a augmentativní komunikaci-piktogramy, tabulky, úprava pracovního prostředí, individualizované pomůcky podle potřeb konkrétního žáka, PC nebo tablet.

5. stupeň podpůrných opatření

Kompenzační pomůcky pátého stupně jsou shodné s pomůckami stupně čtvrtého. Tato opatření se týkají většinou teoretického vyučování, zde je možnost využití asistenta pedagoga vyšší. Pro odborný výcvik a praktické vyučování je většinou nevýhodou jeho odbornost. Jednou z možností je snížení počtu dětí ve skupině.

Přijímací řízení

Podle § 59 školského zákona může být ke vzdělávání na střední škole přijat uchazeč, který splnil povinnou školní docházku a který splnil podmínky pro přijetí prokázáním vhodných schopností, vědomostí, zájmů, a zdravotní způsobilosti. O přijetí uchazeče rozhoduje ředitel školy. Podle § 60 jsou součástí přihlášky doklady stanovené prováděcím předpisem včetně posudku o splnění podmínek zdravotní způsobilosti uchazeče pro daný obor vzdělávání, pokud je stanovena.

Přihláška se podává na tiskopisu, který stanoví ministerstvo a zveřejní jej způsobem umožňující dálkový přístup. Přihlášku potvrzuje obvodní popř. dětský lékař na

základě zdravotní dokumentace uchazeče. Podle nařízení vlády č.211/ 2010 sbírky, která stanoví soustavu oborů vzdělávání a podmínky zdravotní způsobilosti uchazeče ke vzdělávání, které omezují jeho schopnost vzdělávání v daném oboru, by žák, který nevyhovuje daným podmínkám, neměl být ke studiu přijat. Bohužel vzhledem k tomu, že je to přihláška ke studiu a ne i k výkonu povolání občas dochází k tomu, že lékař tuto přihlášku potvrdí i nevhodnému uchazeči.

Při vzdělávání je nutné naplňovat klíčové a odborné kompetence. Klíčové kompetence, které tvoří celek postojů, dovedností a zkušeností žáka, je to schopnost jedince jednat správně v určitých situacích. Mezi základní kompetence patří kompetence k učení, k řešení problémů, sociální a personální, komunikativní, pracovní a občanské. Odborné kompetence vychází z obsahu vzdělávání. Při vzdělávání žáků s Aspergerovým syndromem je z pohledu žáka obtížnější naplňování spíše klíčových kompetencí, než odborných.

3.2 Metodické postupy při vzdělávání žáků s Aspergerovým syndromem

Žáci s Aspergerovým syndromem jsou ve většině případů vzdělávání v běžné škole. Při jejich vzdělávání se i vzhledem k jejich inteligenci, nejčastěji uplatňují podpůrná opatření prvního a druhého stupně. Přesto je z hlediska efektivity při odborném vzdělávání využívat výukové strategie, které podporují jejich flexibilitu v myšlení a zlepšování jejich sociálních a komunikačních dovedností a s tím související zlepšení jejich možností budoucího uplatnění na trhu práce.

3.2.1 TEACCH program

Treatment and Education of Autistic and Communication Handicapped Children.

Tento program vznikl v roce 1966 v Severní Karolíně spoluprací odborníků s rodiči. Zahrnuje péči o osoby s autismem všech věkových kategorií a staví na sedmi pilířích.

- Zlepšení adaptace- a to jak ze strany dítěte, zlepšením jeho základních znalostí a dovedností, tak ze strany okolí a to modifikací prostředků a prostředí vhodných pro vývoj dítěte.
- Rodiče jako koterapeuti- jde o spolupráci učitel – rodič, kdy rodič je brán jako rovnoprávný účastník vzdělávacího procesu spolu s žákem a učitelem, tento aspekt je důležitý pro jednotné vedení.

- Hodnocení individuální nápravy- která vychází z individuality jedince a z poznatků, že některá omezení vychází z podstaty poruchy a některá z osobnosti jedince.
- Výukové struktury- vzdělávání musí vycházet ze strukturované výuky
- Rozvoj dovedností- jedním z cílů hodnocení je rozlišení dovedností, které mohou být rozvíjeny, protože se u dítěte objevují a se kterými ještě vyčkat popřípadě na ně působit strukturalizací prostředí.
- Kognitivní a behaviorální terapie- při pečlivém pozorování můžeme nalézt příčinu určitého chování a použít ji jako základ intervence
- Všeobecný cvičný model- který vychází z principu vzdělávání učitelů

Na našich školách se tento program používá rámcově, jako strukturované učení. Podle Pipekové (1998) jsou využívány zejména principy

Individualizace- v rámci výchovně- vzdělávacího plánu.

Strukturalizace- nejen učebního materiálu, ale i strukturalizace pracovního prostředí a výukového dne, snížení rušivých vlivů

Vizualizace- opět s ohledem na učební materiál a vytvoření denního a pracovního režimu, organizace dne a forma odměn a trestů.

Motivace- nejvhodnější je motivace pozitivní.

Tyto principy se vzájemně ovlivňují a doplňují a zlepšují využívání získaných schopností a dovedností.

Na střední škole je kladen mnohem větší důraz na porozumění písemnému i slovnímu projevu, pojmové a analytické myšlení, skupinovou práci a řešení problémů. Proto je vhodné naučit se s žákem na těchto principech pracovat nejen v teoretickém vyučování, ale i odborném výcviku při získávání pracovních dovedností, ale i zlepšování jeho osobnostních předpokladů pro budoucí výkon povolání.

3.2.2 ABA- aplikovaná behaviorální analýza

Tato metoda umožňuje rozdělit obsah vzdělávání do menších celků, které jsou pro žáka dobře zvládnutelné. Tyto celky na sebe logicky navazují od jednoduššího ke složitějšímu a vytvářejí určitou strukturu. Metodu lze využívat nejen k získávání znalostí, ale i dovedností jako je vedení dialogu, nebo nácvik určité pracovní činnosti či sociální dovednosti. Tento model se osvědčil i při řešení problémového chování. V běžných

školách není příliš rozšířená z důvodu náročnosti zpracování metodiky práce s jednotlivým žákem.

3.2.3 Kognitivně behaviorální terapie

Další možností je využívání kognitivně behaviorální terapie, která v našich podmínkách naráží na nedostatek pracovišť a zejména specializovaných terapeutů. Tato terapie se zaměřuje na specifické problémy v chování a ve zlepšování komunikačních schopností a sociálních dovedností, formou individuální i skupinové terapie. Tato metoda nemůže být jako celek využívána ve školství, můžeme využít některé její principy v odborném výcviku. Nácvik dialogů, řešení problémových situací, zvládání stresu.

3.3 Odborný výcvik

V teoretickém vyučování lze žáky s Aspergerovým syndromem vzdělávat i tradičními metodami. V odborném výcviku je vhodné kombinovat předcházející metody dle osobnosti žáka, jeho inteligenci i míru adaptability. Vždy bychom se měli snažit, aby žák nebyl vystavován přemíře stresu, která snižuje jeho schopnost vnímání a učení se.

Definici stresu vyslovil Hans Selye (1974) jako fyziologickou reakci organismu na různé životní situace, které mohou být šťastné i nešťastné. Eustres je navozen šťastnými a příjemnými situacemi. Distres je způsoben nepříjemnými situacemi. Stres se objeví vždy, jsou-li na organismus kladeny zvýšené nároky, tělo se s nimi musí vyrovnávat, což může být doprovázeno i úzkostí. Většina zdravé populace má široký repertoár vyrovnávacích strategií, nebo obranných mechanismů, které jim umožňují se účinně vyrovnávat se stresem. Jedinci s Aspergerovým syndromem mají tuto dovednost velmi nízkou, na stres reagují většinou ulpívavým a repetitivním chováním v některých případech může docházet k nežádoucím projevům chování.

V těchto případech je vhodný nácvik obranných strategií, umožňující se s touto problematikou vyrovnat.

3.3.1 Nácvik sociálních dovedností

Při nácviku je vhodné pozitivní zpevňování, kdy je žák za zvládnutí situace pochválen. Vždy je nutné, aby situaci rozuměl, tudíž musíme být schopni mu ji vysvětlit. V případě nezvládnutí situace můžeme navrhnout, jak by se situace dala zvládnout lépe.

Většina žáků je schopna učit se nápodobou, čehož můžeme také využít, kdy žáka na správné vyřešení situace spolužákem upozorníme, i když často si toho žáci všimnou sami. Důležitým aspektem je ovládání chování a seberegulace jeho negativních projevů. Z pozice vyučujícího je nutné snažit se snížit negativní vlivy okolí a v případě zvyšující se hladiny stresu umožnit chvilku relaxace.

Dále je nutné vytvořit podmínky pro strukturované učení, kdy zajištěním strukturovaných podmínek umožníme žákům, aby se dokázali sami zorganizovat a tím i adekvátně reagovat na okolí, postupem času u nich dochází k rozvoji komunikačních schopností a sociálních dovedností, postupnému zvládnutí jednotlivých pracovních operací a zlepšení organizace práce.

3.3.2 Strukturované učení

3.3.2.1 Fyzická organizace prostoru

Je nutné eliminovat vlivy, které mohou rozptylovat pozornost, žák by měl mít možnost uspořádat si pracovní prostor dle svých potřeb. Měl by mít možnost kontroly plánů a rozvrhů na nástěnce. Jeho pracoviště by mělo být v blízkosti vyučujícího, aby byla možnost jej kontrolovat a v případě potřeby upřesnit instrukce. Je nutné, aby měl stálé pracovní místo, pokud to povaha vykonávané práce umožňuje. Pro tyto žáky je nutné, aby jejich pracoviště bylo jasně označené. Stupeň strukturalizace prostoru je individuální. Měl by mít pracovní nářadí a pomůcky jen pro sebe, pokud to umožňuje materiální vybavení školy, aby se žáci nemuseli o nářadí v průběhu práce střídat.

3.3.2.2 Časový plán

Časový plán stejně jako strukturalizace prostoru pomáhá odlišit jednotlivé události, umožňuje předvídat očekávané aktivity, zároveň dochází k samostatnější organizaci práce, jejímu časovému ohraničení a tím i ke snížení stresu. Zároveň nám může sloužit jako jednoduché připomenutí krátkých instrukcí. Tento plán můžeme vytvořit nejen na určitý výukový den, ale i na celý týden.

Z hlediska odborného výcviku je vhodné vytvoření tematického plánu na celý týden, kdy nejen žáci s Aspergerovým syndromem, ale i ostatní ví, jaké práce se budou v jednotlivých dnech vykonávat, včetně náhradního tématu pro nepříznivé počasí, nebo pro případ nepředvídatelných situací.

3.3.2.3 Instrukce

Při výkladu používáme stručné věty s konkrétními příklady a zdůrazníme co je podstatné. Při zadávání úkolů musíme přihlížet k tomu, aby je byl žák schopen dokončit, nedokončení práce je zdrojem jejich stresu. Úkoly zadáváme přesně, stručně a případně i písemně, aby se k nim mohl žák průběžně vracet. Je nutné opakování instrukcí a kontrola jejich pochopení při práci. Vzhledem k horším motorickým schopnostem je při předvádění činnosti vhodné nejdříve podat slovní výklad a poté názornou ukázkou, kterou předvádíme několikrát zpomaleně, tak aby žák viděl naše pohyby. Dalším požadavkem je dodržení správné ergonomie pohybů. Při práci žáka sledujeme a opravujeme jeho chybné úchopy a postoje.

V odborném výcviku oboru zahradník je důležité zvládnutí odborných činností nejen z hlediska technologického postupu a manuálních dovedností, ale důležitou roli hraje i fantazie, představivost. U žáků s Aspergerovým syndromem je častá technická představivost, ale abstraktní chybí, ve většině případů bývá problém s jejich estetickým cítěním. Při výuce témat jako jsou floristické práce a vazačské práce je vhodné zadat přesné instrukce, popřípadě předložit před žákem výsledný výrobek, aby byl schopen zadaná kritéria splnit. Toto se týká i návrhu sadovnických úprav popř. jejich realizací.

Při výsadbě rostlin, kde je dán spon rostlin je vhodné připravit pro žáka měрку. Vzhledem k tomu, že žák bere naše instrukce doslova, snaží se dodržet přesně daný rozměr, čímž rostliny buď pořád přesazuje, nebo je nechává ležet, do doby než je s rozměrem spokojen. Nepřesná instrukce „asi takhle daleko“, zvyšuje jeho úzkost a stres.

Při zadávání instrukcí je třeba dbát na přesnost instrukcí, aby si je žák nemohl vysvětlit jinak například při míchání zemin „dej do kolečka pět lopat“.

3.3.3 Zlepšování koordinace pohybů a motoriky

Žáci s Aspergerovým syndromem mají problémy s koordinací pohybů. Při práci s náradím je však tato dovednost velmi důležitá. Při instruktáži se snažíme ukázat správný úchop i postoj a pracovní činnost vysvětlujeme a ukazujeme po menších částech a kontrolujeme, zda žák dodržuje instrukce. Vhodným prostředkem by byla i videoprojekce, která avšak v odborném výcviku moc nevyužívá, kdy má žák dostatek času nastudovat si jednotlivé pohyby. Žák se může činnosti učit i nápodobou, kdy pracuje s dalším žákem, který tuto činnost ovládá, tato varianta je vhodná i z důvodu stme-

lení kolektivu a nácviku sociálních dovedností. Žák s Aspergerovým syndromem se učí spolupráci a ostatní žáci se učí nejen spolupracovat, ale i toleranci k odlišnému přístupu.

Pro zvládnání výuky těchto dovedností je důležité, aby vyučující činnost dokonale ovládal, znal správnou ergonomii pohybů a byl schopen určit, ve které fázi začíná žák dělat chybu a pokud to povaha práce dovoluje, určil jinou možnost úchopu popřípadě postoje.

Nácvik jemné motoriky je možný při cvičných pracích, jako jsou druhy výsevu, které si žáci zkouší na papír, aby viděli chyby, kterých se dopouští. Pro žáky s Aspergerovým syndromem můžeme tuto práci zařadit častěji. Při přepichování a dalších činnostech vycházíme ze zhoršené koordinace a dáváme žákům takový rostlinný materiál, který je schopen manuálně zvládnout.

Vzhledem k tomu, že se všeobecně zhoršuje manuální zručnost žáků, jejich jemná motorika a koordinace pohybů při jednotlivých činnostech, kteří přicházejí na střední odborná učiliště, platí pravidla při nácviku dovedností a získávání schopností zpočátku pro všechny žáky, nejen pro ty s Aspergerovým syndromem.

Problémem je, že individuální vzdělávací plán je určen většinou pro teoretickou výuku. V odborném výcviku si s omezeními a vhodnou výukovou strategií musí poradit vyučující sám.

3.4 Obecné zásady při integraci žáka s Aspergerovým syndromem a dalších poruchách autistického spektra

- Přípravenost pedagoga, který by měl mít povědomí o této problematice
- Přijetí odlišnosti žáka a jeho pochopení, které se nevylučuje s přístupem, jako k běžnému žákovi
- Podmínkou vzdělávání je efektivní pracovní chování, rozvoj komunikace a sociálních dovedností pomocí nácviků a postupné osamostatňování
- Je nutné využívání kombinování metod a didaktických zásad, přiměřenosti, zpevňování, postup od jednoduššího ke složitějšímu, demonstrace, vysvětlování, napodobování, povzbuzování atd.

- Je nutné počítat s nerovnoměrným výkonem a nerovnoměrnými výsledky žáka, v některých oblastech bude vynikat a někde bude i podprůměrný.
- Důležitým aspektem je motivace žáka k činnosti a spolupráci s kolektivem.
- Zajištění struktury prostoru a předvídatelnosti činností
- Zadané úkoly můžeme rozdělovat do několika částí
- Nespoléháme pouze na verbální pokyny, využíváme zrakovou podporu
- Počítáme s větší unavitelností a častějším střídáním činností
- Žák musí mít dostatek času na splnění zadaného úkolu, pokud žák v požadovaném čase úkol nesplnil, musíme mu nechat prostor pro jeho splnění, nebo dát termín kdy si bude moct úkol dokončit
- Snažíme se o zapojení aktivit s ostatními žáky, zejména v situacích kdy víme, že by byl žák úspěšný
- Dbáme na prevenci šikany, pracujeme s třídním kolektivem i se žákem na jeho začlenění a zlepšení jeho sociálních dovedností
- V případě potřeby jsou vhodné konzultace, nejen o probíraném učivu, ale i o chování v určitých situacích, sociální interakci a další problematice
- Důležité je informování třídy v přiměřeném rozsahu o problematice, se kterou se žák s Aspergerovým syndromem potýká a o možnostech pomoci a systematická práce s třídním kolektivem.

3.5 Práce s třídním kolektivem

Vzhledem k tomu, že žáci s Aspergerovým syndromem jsou pro ostatní žáky jiní, stávají se často obětí šikany, proto je důležité pracovat s třídním kolektivem. Je vhodné se souhlasem žáka s touto poruchou vysvětlit žákům odlišnosti, se kterými se žák potýká. Zároveň je vhodné upozornit na jeho dovednosti. Je důležité, aby tato práce byla systematická. Bohužel na středních školách a středních odborných učilištích nejsou třídnické hodiny pravidlem. Je proto dobré domluvit si s vedením jejich pravidelnost. Zároveň by se třídní učitel měl seznámit s touto problematikou buď sám prostřednictvím dostupné odborné literatury, nebo s pomocí výchovného poradce či metodikem prevence.

Z hlediska sociální interakce je vhodné pokud se žáka s Aspergerovým syndromem ujmou žáci, kteří mu mohou pomoci při dopravě na jiné pracoviště a v dalších činnostech, kterým důvěřuje a kteří omezí jeho strach a stres ze změn.

4 Zaměstnávání osob s Aspergerovým syndromem

Vzhledem k obtížím, které problematika s Aspergerovým syndromem přináší, může být zaměstnávání těchto osob problematické. Záleží nejen na osobnosti jedince na míře jeho adaptability, ale i na poskytnutém vzdělání. Jestliže vystudoval obor, který se shoduje nebo přibližuje oblasti jeho zájmů, může být ve své profesi velmi úspěšný, jen působí zvláštním dojmem, nebo má pověst podivína. Bohužel dnešní situace na trhu práce, která vyžaduje velkou míru adaptability, způsobuje, že jsou většinou tito jedinci vedeni na úřadech práce a mají buď částečný, to v případě přidružených symptomů, nebo žádný invalidní důchod a jsou odkázáni na pomoc rodičů. Na druhou stranu je nutno zdůraznit, že projevy jsou u každého jiné proto i jejich schopnost začlenit se je různá a míra podpory na trhu práce tím pádem také.

4.1 Individuální zařazení

Teoretických možností jak a kde hledat práci je několik. Zaměstnání mohou hledat přes úřad práce, pracovní agenturu, nebo samostatně. Mohou pracovat jak ve státním tak soukromém sektoru, jako zaměstnanci i jako osoba samostatně výdělečně činná.

4.2 Podporované zaměstnávání

Podporované zaměstnávání je časově omezená služba, určená lidem, kteří chtějí získat a udržet si placené zaměstnání v běžném pracovním prostředí. Jejich schopnosti získat a zachovat si zaměstnání jsou z různých důvodů omezeny, že potřebují individuální podporu poskytovanou před nástupem do práce i po něm. (Vitáková, 2005s.127)

Smyslem je umožnit lidem znevýhodněným na trhu práce udržet si zaměstnání, posílit pracovní návyky, zlepšení samostatnosti a sociálních dovedností. Tato služba je poskytována nevládními organizacemi.

4.3 Zaměstnávání osob se zdravotním postižením

Právní řád neuvádí žádnou ucelenou definici osob se zdravotním postižením. Je jen určena míra omezení, podle kterého je daná osoba schopna pracovat.

Podle zákona jsou osoby se zdravotním postižením fyzické osoby, které jsou

a) orgánem sociálního zabezpečení uznány invalidními v prvním, druhém nebo třetím stupni

b) rozhodnutím úřadu práce uznány zdravotně znevýhodněnými, podle §67, odst. 2, zákona 435/2004 sb.

Podle vyhlášky č. 359/2009sb. se v obecných posudkových zákonech uvádí, že při hodnocení míry poklesu pracovní schopnosti je nutné posoudit úroveň psychických, mentálních, sociálních a pracovních funkcí a schopností vykonávat pracovní činnosti takovým způsobem, nebo v takových mezích, které jsou považovány za normální v daném sociokulturním prostředí. Přitom se vychází z průběhu a závažnosti zdravotního postižení, celkového tělesného stavu, schopnosti adaptace, osobnostních charakteristik, úrovně intelektu, sociální přizpůsobivosti, zvládání zátěže a z dopadu na pracovní schopnost a schopnost vykonávat pracovní aktivity.

Při zaměstnávání osob s Aspergerovým syndromem se mohou objevit následující potíže

- Trvání na přesnosti, důslednosti, jasnosti pravidel, předvídavosti, dodržování slibů
- Při ztrátě motivace rapidně klesá i schopnost koncentrace
- Potřeba jasné motivace, jasně daných instrukcí a časového rozvržení, potřeba logických důvodů, možnost splnění úkolů,
- Obtíže v chápání sociálních vztahů, v komunikaci, nerespektování nadřízeného
- Malý smysl pro týmovou práci, sociální izolovanost
- Úzkostná reakce
- Strohé vyjadřování myšlenek, pocitů, názorů
- Sociální izolovanost

Zaměstnávání osob s Aspergerovým syndromem může mít i svá pozitiva

- Výborná paměť, zaujetí pro fakta
- Přesné dodržování stanovených pravidel, orientovanost na detail
- Spokojenost při rutinní práci
- Pokud jim pracovní princip vyhovuje, bývají výkonní a spolehliví
- Dodržování pokynů, pravidel zaměstnavatele

5 Praktická část

Cílem praktické části práce je deskripce konkrétních projevů chování žáků (studentů) s poruchou autistického spektra, resp. s Aspergerovým syndromem. Praktická část je zpracována formou kazuistik a nabízí náhled na osobní i rodinné anamnézy, možnosti vzdělávacích opatření i systém podpory žáků (studentů) s projevy této pervazivní vývojové poruchy při odborném výcviku. Přibližuje obtíže, se kterými se vybraní jedinci potýkají nejen v běžném životě, ale i na trhu práce.

Tyto poznatky jsem zjistila nejen svým pozorováním, ale i rozhovory se žáky popřípadě členy jejich rodiny, sběr dat probíhal v rámci polostrukturovaných rozhovorů. Kvalitativní výzkum bývá někdy vymezován široce a spíše negativně jako výzkum bez statistiky. Strauss a Corbinová (1999) uvádějí, že kvalitativním výzkumem rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků nedosahujeme pomocí statistických procedur či jiných způsobů kvantifikace. Pro řešení určitých otázek má však i specifické přednosti. Podle Hendla (2005) k nim patří podrobný popis a vhled při zkoumání jednotlivců, nevýhodou však může být malý počet zkoumaných osob a z toho vyplývající limity zobecňování výsledků na populaci. Polostrukturovaný rozhovor umožňuje skloubit dva z četných cílů kvalitativního výzkumu. Jednak získat odpovědi na předem formulované otázky, jednak získat informace o autentickém světě respondentů a umožnit jim spontánní vyprávění.

5.1 Jakub

Věk 22 let, navštěvoval běžnou základní školu a poté střední odborné učiliště. Jakub je nejstarší z 3 sourozenců, má 2 bratry, jednomu je 16 a druhému je 10 let. Od dětství byl klidné a tiché dítě, rád si hrál s autíčkem, popř. si stavěl hrad z kostek. Ve školce si vydržel hrát sám, nezlobil. Navštěvoval logopedii, trpěl dyslalií. Bydlí s rodiči a prarodiči z matčiny strany v rodinném domě, kde s nimi bydlí ještě matčin bratr. Prarodiče se strýcem bydlí v přízemí. Otec pracuje jako dělník v tiskárně, matka je v současné době doma, podle Jakuba se musí starat o mladší sourozence. Děda je elektrikář a má svou firmu, babička je v částečném invalidním důchodu s páteří a na částečný úvazek pracuje v obchodě jako pokladní. Strýc pomáhá dědovi ve firmě.

Do školy nastoupil v 7 letech. Ve 3 třídě byl Jakub vyšetřen v pedagogicko psychologické poradně s tím s podezřením na dyslexii a pro osobnostní nejistotu. Závěr

vyšetření zněl, že dyslexie ani jiná specifická porucha učení se neprokázala, avšak při čtení Jakub nedokázal přečtený text reprodukovat ani s nápovědou. Další vyšetření bylo navrženo pouze v případě, že se problémy nezlepší, nebo zhorší. Rodičům byl doporučen systém pravidelné domácí přípravy včetně možnosti doučování, vytvoření pravidelné struktury dne a doporučení časové dotace individuálního přístupu ve škole, která spočívala v ponechání dostatečného času na splnění úkolu a možnosti individuálních konzultací. Jakub dokončil běžnou základní školu. Po ukončení devátého ročníku nastoupil na Střední odborné učiliště, do učebního oboru cukrář.

Další vyšetření Jakub podstoupil ve druhém ročníku na středním odborném učilišti, které mu bylo doporučeno školou, kvůli jeho špatnému prospěchu v odborných předmětech a především s ohledem na jeho nedostatečné znalosti a dovednosti v odborném výcviku, výsledek tohoto vyšetření byl se stejným závěrem jako na ZŠ.

Vzhledem k jeho přetrvávající nejistotě bylo rodičům v případě přetrvávání obtíží, navrženo vyšetření u psychologa. Rodinné vztahy se během jeho studia zhoršili, otec se nedokázal smířit s jeho odlišností a přestal s Jakubem komunikovat a jeho problém jakkoliv řešit.

Matka byla ochotna s Jakubem na vyšetření jít, ale otec to odmítl a jakoukoliv snahu o řešení Kubových problémů navržených ze strany školy bojkotoval. Začal Kubovi říkat, ať se nechová jako „debil“ a tím ještě zvýšil jeho osobnostní nejistotu. Začal mu říkat, že jestli se bude takhle chovat, bude muset na vyšetření do nemocnice a to prý stojí 50000,- Kč, a to jim bude muset Kuba zaplatit. Učební obor cukrář ukončil jako E-obor, potravinářské práce. Vzhledem, k jeho špatné perspektivě na trhu práce, se Jakub se souhlasem rodičů přihlásil na učební obor zahradník Po dosažení plnoletosti se Jakub s pomocí třídní učitelky a výchovné poradkyně a souhlasem dědy, se kterým byla problematika projednána, sám obrátil na psychologa, který mu doporučil vyšetření na psychiatrii, z kterého vyšlo najevo, že Jakub trpí poruchou autistického spektra- Aspergerovým syndromem. V červnu Jakub studium ukončil, bohužel i zde jako E obor – zahradnická výroba. V současné době se o Jakuba starají především prarodiče, ke kterým se Jakub přestěhoval. V současné době je veden na Úřadě práce.

Pedagogická diagnostika

Jakub je klidný, málomluvný, je velmi ostýchavý. Většinou se usmívá. Zpočátku se bojí mluvit, vzhledem k tomu že přetrvává lehká forma dyslalie. Mluví potichu. Občas je jeho řeč překotná, zejména když má obavy z neúspěchu. Pokud se s ostatními blíže seznámí, rád si povídá, občas je až neodbytný, jeho řeč se zklidní a mluví i hlasitěji a je mu i dobře rozumět. Je patrný nedostatek očního kontaktu, málokdy jsou na něm patrné emoce, neumí je projevit, spíše projeví negativní emoce než pozitivní. Je velmi hubený, má neohrabané pohyby těla a lehce ohnuté držení těla a užívá úsporná gesta. Když je nervózní, začne se lehce pohybovat zepředu dozadu a začne si hrát s rukama.

Jeho chůze je toporná, chodí lehce nakloněný dopředu a bez pohybu rukou. Jeho písmo je neuspořádané, úchop tužky křečovitý, špetkovitý, s přesahem palce přes ukazováček, držení ruky i těla při psaní je také křečovité.

Při odborném výcviku je nutné vytvoření jasné struktury vyučovacího dne, pokud možno s časovou dotací. Je vhodné dodržet i stanovenou dobu svačiny, jinak je Jakub schopný ukončit započatou činnost a jít svačit. Má své místo, které mu nesmí nikdo obsadit, ani dát cokoliv na jeho pracovní stůl. Má problémy s jemnou motorikou.

Vazačské práce, práce s nožem, nůžkami jsou pro něj velkým problémem. Chybí správná koordinace rukou, tyto práce není schopen zvládat samostatně, přestože mu byly několikrát vysvětlovány a prováděna instruktáž. Dalším problémem je jeho nedostatečná svalová hmota, kdy nemá sílu, aby s nožem zařízlým ve dřevě trhnul.

Při práci je patrná špatná koordinace pohybů, zejména pohybu ruka, noha. Při komunikaci s vrstevníky i vyučujícími je Jakub velmi nejistý, neví jak si povídat, a o čem. Jeho největším zájmem jsou počítače, zejména tvorba programu. Velmi často pozoruje mobil, kde sleduje kolik, která aplikace odebírá dat.

Jakub má problémy s termoregulací, je mu neustále zima. Občas má problémy s osobní hygienou, což se řešilo zejména při příchodu na domov mládeže, kdy nebyl Jakub zvyklý se denně sprchovat a samostatně si měnit oblečení, doma mu oblečení připravovala matka a ta mu dávala i každodenní instrukce, co v který čas dělat. Určovala i co si má oblékat, takže Jakub nosil jen slabé věci, což byl v zimních měsících problém na OV. Postupně se Jakub díky pobytu na domově mládeže naučil větší samostatnosti. Zavedl si diář, kam si zapisoval své povinnosti, občas i postupy, jak se co má dělat.

Přesto bylo zpočátku na odborném výcviku nutné řešit s Kubou jaké je počasí a co má nosit, že má oblečení spíše vrstvit, že v zimě má nosit pod montérky tepláky atd.

V odborných předmětech, kde je potřeba určité struktury a logické návaznosti je nejistý. Po domluvě s vyučující, byla Jakobovi poskytnuta učební podpora, kde jsou zvýrazněny nejdůležitější informace. Přesto je problémem propojování informací z jednotlivých předmětů a poznatků z teorie a praxe, což může být způsobeno i tím, že na tyto předměty i OV mají jednu vyučující. Jakub nemá rád výraznější barvy, takže rozlišování v textu jinou barvou, nebo oddělování informací podle předmětu nepřipadalo v úvahu. Jeho oblíbenou barvou je hnědá a modrá, toleruje černou, zelené montérky nosil jen z toho důvodu, že musel, protože to vyžaduje bezpečnost práce a tato barva byla určena zahradníkům.

Při zkoušení je nutné otázky formulovat jasně, preferuje odpovídání na otázky uzavřené, u otevřených si není jistý.

Nejvhodnější je pro něj zkoušení formou testu. Ústnímu zkoušení se vyhýbá. Je-li zkoušen ústně, trvá, než zformuluje odpověď a odpovídá je máloslovně.

V českém jazyce je schopen napsat velmi dobře diktát, popřípadě zdůvodnit gramatické jevy, nebo slovní skladbu, ale není schopen napsat slohové cvičení a s problematikou podobného rázu se setkává i v jiných předmětech.

Přestože ho baví počítače a v oblasti programování má stejné znalosti v některých oblastech i vyšší není schopen funkčních činností jako napsání článku, grafická úprava textu. Vytvoření formátu novin atd.

Třídní jsem se stala, když byl Jakub ve druhém ročníku a vzhledem k mému zájmu o jeho problematiku, jsem si začala studovat odbornou literaturu a poté jsem pracovala i s třídním kolektivem. Třídě jsem vysvětlila problémy, se kterými se Jakub potýká, v rámci třídnické hodiny se mohli Kuby nebo i mě zeptat na co potřebovali a pokud to bylo možné, odpověděla jsem jim. Žáci si zpočátku mysleli, že Jakub trpí lehkou mentální retardací, ale vzhledem k tomu, že do této třídy byl zařazen i žák s lehkou mentální retardací, mohli pozorovat rozdíly. V rámci jedné třídnické hodiny jsme se dívali i na dokumenty české televize na téma Aspergerův syndrom, aby jim byla problematika jasnější. Myslím, že i díky práci se předešlo pokusům o šikanu, jako tomu bylo, když studoval na cukráře. Vzhledem k tomu že Kuba získal větší jistotu, nebál se

svěřit, řekl žákům i o problémech, které řeší doma, dávali mu i návrhy jak to řešit. Občas mu koupili i něco dobrého, aby prý nebyl tak hubený.

V současné době jsem s Jakubem ve spojení přes sociální síť, podle psychologa by bylo pro Kubu dobré podstoupit kognitivně behaviorální terapii, která však v místě bydliště není dostupná.

5.2 Jiří

Věk 32 let. Je starším z dvojvaječných dvojčat. Vystudoval střední zemědělskou školu obor agropodnikání. Po maturitě nastoupil na vyšší odbornou školu, kterou nedokončil. Vzhledem k tomu že pro ukončení studia bylo nutné absolvovat odbornou praxi v zahraničí, což Jiří odmítl a do školy přestal chodit, nakonec studium ukončil měsíc před absolutoriem.

Sociálně zdatnějším je mladší ze sourozenců, který vystudoval provozně ekonomickou fakultu obor programátor. Jiří začal studovat stejný obor, po 2 ročníku školu bez udání důvodu ukončil. Od mala se Jiří jevil jako opožděnější. Mluvit začal ve 3 letech, chápal, co se mu říká, ale nekomunikoval. Do jeslí s bratrem nechodili, hlídala je sousedka, která měla stejně staré děvče. Do školky začali chodit ve 4 letech. Tady se nejvíce začala projevovat jeho porucha, nechtěl mluvit ani si hrát s ostatními dětmi, pokud si vzal hračku a někdo si s ní chtěl hrát také, raději mu ji přenechal. Mluvil potichu, nejčastěji za něj komunikoval jeho bratr.

Pediatr problematiku uzavřel s tím, že je Jiří introvert a že je lehce opožděný. Vzhledem k jeho špatné adaptabilitě mu byl doporučen odklad začátku školní docházky, nakonec nastoupil na základní školu o 2 roky později než bratr.

Na základní škole byl šikanován, neustále přetrvával jeho problém s vyjadřováním, mluvil potichu a pomalu, vždy přemýšlel co a jak říct. Začaly se objevovat návaly vzteku zejména, pokud ostatní nepochopili, co chce a později i pokud po něm vytrvale požadovali činnost, kterou Jiří odmítal dělat, protože mu nešla tak rychle jak by chtěl, nebo měl pocit, že ji nedokáže udělat dobře. Vzhledem k tomu že je neobratný odmítal cvičit, později si vymýšlel, proč nemůže cvičit a nakonec na tělocvik přestal chodit. V 10 letech se rodiče sami obrátili nejprve na psychologa, který jim doporučil konzultaci na psychiatrii, byla mu nasazena psychofarmaka, prý z důvodu sociální úzkosti, řešil

se jeho problematický vztah otcem rodinná konstelace, kdy matka je úzkostná a otec silný introvert. Matka se snažila situaci řešit, otec nic neřešil, vždy se vymluvil na nedostatek času. Žádná terapie jim nebyla doporučena, pouze pravidelné návštěvy na psychiatrii popřípadě konzultace u psychologa.

Vzhledem k tomu že ve třídě bylo 32 dětí, přestoupil na doporučení psychologa v 11 letech na jinou školu, která byla menší, ve třídě bylo 21 dětí. Zde se jeho stav zlepšil, našel si kamarádku, kamarádi spolu dodnes. Začal se zapojovat do dění ve třídě, velkou zásluhu má i třídní učitelka, která využívala Jirkovi záliby ve studiu encyklopedií, v tomto období byl bez léků.

K dalšímu zhoršení došlo při přestupu na druhý stupeň, spíše v sociální oblasti, jeho studijní výsledky byly průměrné, bavila ho chemie, fyzika, přírodopis, zeměpis. Opět začal pravidelně docházet na psychiatrii, kde mu byly nasazeny léky a v případě potřeby, konzultace u psychologa, které byly z pohledu matky zbytečné, protože Jiří nechtěl nic řešit a s psychologem moc nekomunikoval, takže k němu nakonec přestali chodit.

Po skončení základní školy nastoupil na střední zemědělskou školu, kde učila i jeho matka. Studium úspěšně dokončil, škola ho bavila, pokud se vyskytly problémy, matka je okamžitě řešila. Jiří byl osvobozen z tělesné výchovy. V některých předmětech Jiří prošel na dostatečnou. V 18 letech Jiří ukončil své kontroly u psychiatra a přestal brát léky s tím, že mu stejně nepomáhají.

Poté co ukončil studium na vysoké škole, nastoupil do matčiny firmy jako IT specialista, kde byl spíše pomocnou silou, bohužel zde se jeho problémy projeví opět naplno. S ostatními nekomunikoval. Když se mu problém nechtěl řešit, odmítl a odešel. Po 3 měsících v zaměstnání skončil.

V 19 letech přestoupil k praktickému lékaři pro dospělé, vzhledem k tomu že to je rodinný známý, znal rodinnou anamnézu a Jiří byl schopen s ním komunikovat, na jeho doporučení po přechodu na psychiatrii pro dospělé byl Jiří odeslán na pozorování. Závěr všech vyšetření zněl porucha autistického spektra. Aspergerův syndrom a obsedantně-kompulzivní porucha s dodatkem že Jiří není schopen soustavného zaměstnání, že jeho sociální interakce je nízká a Jiřímu byl přiznán částečný invalidní důchod.

Pedagogická diagnostika

Jiří je tichý, klidný i jeho pohyby jsou pomalejší. Je hubený, svůj vzhled neřeší. Při komunikaci není schopen očního kontaktu, nerad píše rukou, raději na počítači. Na svém pracovním místě si musí udělat svůj systém uložení pomůcek. Vždy je nutné, aby Jiří znal strukturu výuky na celý den a pokud možno písemně a s časovou dotací, která je potřeba. Jeho zájem o právě vykonávanou práci kolísá, je nutné ho povzbuzovat a motivovat nejen k dokončení činnosti, ale i k další práci, pokud má pocit, že práce není dostatečně kvalitní má tendenci práci vzdát. Špatně zvládá časovou tíseň a zátěžové situace, při větší zátěži, začne být neklidný a podrážděný. Jiří nemá rád výrazné barvy ani hlasité zvuky popř. šum, vadí mu i některé výrazné vůně či pachy. Jiří má jasnou představu jak by mělo jeho pracoviště i jeho pokoj vypadat a není moc přístupný kompromisům. V současné době je nezaměstnaný a studuje doma potřebnou literaturu, která souvisí s obsahem jeho zájmu. V současné době je to psychologie, protože se snaží přijít na mechanismy, podle kterých pracuje jeho mysl.

Jiří absolvoval kurz údržby zeleně, kterého jsem byla lektorkou. Tento kurz byl pořádán obecně prospěšnou společností, a byl určen sociálně znevýhodněným klientům úřadu práce. Veškeré učební texty vyžadoval Jiří v písemné formě a po dohodě s matkou byla dodržována i určitá grafická úprava. Veškeré dotazy, které Jiří měl, posílal e-mailem, při vyučování se na nic neptal. Fyzickou práci odmítal dělat úplně, protože na ní nebyl připraven a bál se selhání. Kurzu se zúčastnilo 12 lidí, Jiří s nikým nemluvil. Se spoluprací na mé bakalářské práci souhlasil, jen s podmínkou že stačí, když spolu budeme komunikovat elektronicky, a může odpovídat, na co bude chtít. Jiří má tendenci k ulpívavému chování, pokud je mu člověk sympatický, takže jsem musela dávat pozor na volbu otázek. Ostatní informace mi sdělovala matka.

5.3 Petr

Věk 27 let, sourozence nemá. Bydlí s matkou na malé vesnici. Byl vždy uzavřený, což byl podle matky i Petrův otec. Do školky nechodil, matka pracovala v zemědělském družstvu. Doma si rád hrál se zvířátky, ale pouze s těmi na jejich dvorku, který nerad opouštěl, rád pozoroval přírodu. Měl asi 3 kamarády v sousedství, víc stejně starých chlapců na vesnici nebylo a s děvčaty si hrát nechtěl, prý moc křičí. Do školy začal chodit v 6 letech. Sám se naučil číst, genetickou metodou. Nastoupil do školy

v sousední obci, kam dojížděl i s kamarádem. Po nástupu se okolo pololetí začali objevovat první obtíže, učivo zvládal dobře, ale nebavili ho spolužáci. Nedokázal se přizpůsobit jejich nápadům a měl větší přehled, co se týkalo přírody a vzhledem k tomu, že uměl číst, nedokázal pochopit, proč děti u čtení koktají, skákal jim do řeči, rozčiloval se.

Byl školou poslán na vyšetření do pedagogicko psychologické poradny. Výsledkem bylo, že je Petr nadprůměrně inteligentní a ve škole se nudí, byl mu doporučen plán podpory mimořádně nadaných dětí. Vzhledem k tomu že na vesnici byl jen první stupeň, musel začít dojíždět do sousedního města. Změnil se mu třídní kolektiv, jeho kamarád šel na gymnázium a Petr na druhý stupeň základní školy, matka si nebyla jistá, jestli by na gymnáziu nebyl nešťastný. Při přechodu na druhý stupeň, došlo ke zhoršení studijních výsledků, protože Petr nebyl zvyklý komunikovat, a když si nebyl jistý, raději neodpovídal. Změnilo se jeho chování. Na prvním stupni byl zvyklý na jednu paní učitelku, teď se mu měnili, každý vyučující měl jiné nároky, v čemž měl Petr zmatek, nedokázal tuto nejednotnost zvládnout. Petr byl často nemocný. Byl nemluvným, uzavřeným. Nechtěl komunikovat ani doma, byl raději venku. Na doporučení výchovného poradce se opět přihlásili do pedagogicko psychologické poradny. Po všech vyšetřeních byl Petr odeslán na vyšetření do Prahy, kde bylo zjištěno, že Petr je nadprůměrně inteligentní a trpí poruchou autistického spektra. Na druhém stupni došlo k posunu, když už musel, bavil se raději s děvčaty, která byla podle jeho slov klidnější.

Po skončení základní školy se přihlásil na gymnázium a střední zemědělskou školu. Vybral si zemědělskou školu, obor zahradník- zahradní tvorba s ohledem na svůj zájem o přírodu a i s ohledem na to, že se na tento obor přihlásila i jeho kamarádka.

Na střední škole měl průměrné výsledky. V průběhu studia psal povídky a básně. Po úspěšném ukončení studia byl přijat na vyšší odbornou školu, kterou však nedokončil i díky jeho osobním problémům. Poté pracoval chvíli u soukromníka, zahradníka, což byl žák, který dokončil školu o 3 roky později než Petr a který byl trpělivý, ale ani u něj Petr nevydržel. Petr začal své osobní problémy a svou nejistotu řešit alkoholem a měl pocit, že vše lépe zvládá. V současné době je bez zaměstnání a na protialkoholním léčení. Současně podstupuje intenzivní psychoterapii a nácvik sociálních dovedností.

Pedagogická diagnostika

Petr je vyšší, má dlouhé vlasy stažené gumičkou, většinou nosí neforemný oděv. Na svůj vzhled moc nedbá. Je tichý, odpovídá na otázky, samostatně se rozhovoří o literatuře a o básních, rád si povídá o přírodě, v této oblasti má velmi dobré znalosti.

Při zkoušení před třídou neodpovídá, raději si nechá dát pětku. Písemné zkoušení zvládá bez problémů. Pokud je nutné zkoušet jej ústně, je to možné v přítomnosti třídní, které důvěřuje a v kabinetě. Kolektivu se nestraní, ale je jen tichým pozorovatelem. Na praxi na jiné pracoviště jezdí pouze s určitými děvčaty, kterým důvěřuje, ta se ho ujmou a vše mu zařídí a poradí mu, dají mu instrukce. Na ústní maturitní zkoušky se s Petrem naučili, kdy si Petr trénoval odpovědi a potom je jen odříkal, věděli jsme, že jej musíme nechat domluvit a potom jsme se mohli ptát. Po nástupu na vyšší odbornou školu, kam šel sám, začal mít problémy se sebedůvěrou, kterou získával pod vlivem alkoholu, kdy byl schopen mluvit s kýmkoliv. Poté se stával hovorným až moc. Bohužel postupně působil zanedbanějším dojmem.

6 Závěr

Při zpracování své práce jsem zjistila, že podpůrná opatření jsou pro teoretické vyučování a učitele odborného výcviku, jsou odkázáni na odbornou literaturu a pokud se vyučující nechce vzdělávat, nic jej nenutí. Učiteli odborného výcviku, stačí výuční list, popř. maturitní vysvědčení a doplňkové pedagogické studium v rámci jednoletého kurzu. Pokud má žák nárok na asistenta, je to opět spíše pomoc pro teoretické vyučování než odborný výcvik. Při odborném výcviku, jsou důležité nejen vědomosti, ale i dovednosti, kdy žák musí podat patřičný výkon a dostatečné kvality a daném čase a vyučující musí znát technologický postup a správnou ergonomii pohybů. Měl by být schopen předat své dovednosti i žákům.

Při potvrzování přihlášek někteří lékaři potvrzují přihlášku ke studiu, ne k výkonu povolání, což může být v některých případech problém.

Při vzdělávání žáků s Aspergerovým syndromem je důležitý nácvik sociálních dovedností a zlepšení komunikačních schopností žáka, aby byl i z hlediska osobnosti připraven na trh práce. Důležitou složkou odborného výcviku je z tohoto hlediska také posilování vlastní zodpovědnosti a samostatnosti při jednotlivých činnostech a s tím související organizace času i pracovního prostoru.

Vzdělávání žáků s Aspergerovým syndromem je i přes zhoršené možnosti zaměstnávání důležité z hlediska získávání pracovních návyků, smysluplného trávení dne a zlepšování sociálních a komunikačních dovedností. Jde o zvyšování jejich sebevědomí, ve smyslu sebepoznání a sebeuvědomění si svých kladů, ale i o poznání svých limitů. Bohužel, respondenti, kterých jsem se ptala, jsou bez zaměstnání a žijí se svými rodiči, kteří se o ně starají.

7 Seznam použité literatury

- ATWOOD, Tony; překlad BREJLOVÁ, Dagmar. *Aspergerův syndrom. Porucha sociálních vztahů a komunikace*. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7178-979-8.
- BĚLOHLÁVKOVÁ, Lucie. *Rozvoj sociálních dovedností*, Praha: Pasparta, 2013, ISBN 978-80-87690-05-5.
- BĚLOHLÁVKOVÁ, Lucie; VOSMIK, Miroslav. *Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole*, Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-687-2.
- BĚLOHLÁVKOVÁ, Lucie. *Rozvoj sociálních dovedností*, Praha: Pasparta, 2013, ISBN 978-80-87690-05-5
- BOYD, Brenda; překlad JELÍNKOVÁ, Miroslava. *Výchova dítěte s Aspergerovým syndromem, 200 nápadů, rad a strategií*. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-834-0
- ČADILOVÁ, Věra; Žampachová, Zuzana. *Strukturované učení*. Praha: Portál, 2008, ISBN 978-80-7367-475-5.
- GRANDINOVÁ, Temple. a PÁNEK, Richard. *Mozek autisti, myšlení napříč spektrem*. Praha, Mladá fronta a.s., 2014, ISBN 978-80-204-3115-8.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-7367-040-2.
- HOWLIN, Patricia. *Autismus u dospívajících a dospělých, cesta k soběstačnosti*. Praha:Portál, 2005, ISBN 80-7367-041-0.
- HRDLIČKA, Michal; KOMÁREK, Vladimír. *Dětský autismus*. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-813-9.
- KIRBYOVÁ, Amanda;Překlad TOMKOVÁ, Dagmar. *Nešikovné dítě. Dyspraxie a další poruchy motoriky*. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-424-9.
- LANG, Greg;BERBERICHOVÁ Chris, překlad KOSTIHA Stanislav. *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-144-4.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006, ISBN 80-247-1362-4.
- PEETERS, Theo; překlad JELÍNKOVÁ, Miroslava. *Autismus od teorie k výchovně-vzdělávací intervenci*. Praha: Scientia, 1998, ISBN 80-7183-114-X.

- PEŠEK, Roman. *Kyslíková maska pro rodiče dětí s Aspergerovým syndromem*. Praha: Pasparta, 2013, ISBN 978-80-905576-1-1.
- PIPEKOVÁ, Jarmila; *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Praha: Paido, 1998, ISBN 80-85931-65-6.
- SCHOPLER, Eric; BERBERICHOVÁ, Chris. překlad KOSTIHA, Stanislav. *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-144-4.
- SCHOPLER, Eric a MESIBOV, Gary B. překlad JELÍNKOVÁ, Miroslava. *Autistické chování*. Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-133-9.
- SCHOPLER, Eric; REICHLER, Robert J., LANSINGOVÁ, Margaret. překlad JELÍNKOVÁ, Miroslava. *Strategie a metody výuky dětí s autismem a dalšími vývojovými poruchami*. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-199-1.
- STRAUSS, Anselm a CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Albert, 1999 ISBN 80-85834-60-X.
- THOROVÁ, Kateřina *Poruchy autistického spektra*. Praha: Portál, 2012, ISBN 978-262-0215-8.
- THOROVÁ, Kateřina. *Vyjímečné děti, Aspergerův syndrom*. Praha: Pasparta Publishing, 2007, ISBN 978-80-254-6341-3.
- VITÁKOVÁ, Petra a kol. *Souhrnná metodika podporovaného zaměstnávání*. Praha: Rytmus, 2005, ISBN 80-903598-0-9.

Metodické příručky Institutu pedagogicko psychologického poradenství ČR:

- JELÍNKOVÁ, Miroslava; *Diagnostika a možnosti korekce chování u klientů s autismem*, Praha 2002,
- JELÍNKOVÁ Miroslava; *Péče o dospělé klienty s autismem*, Praha 2000
- JELÍNKOVÁ, Miroslava; *Problémy v sociálních vztazích dětí s autismem*, Praha 2000
- SHATTOCK, Paul, překlad: BÁLINTOVÁ; *Biologické aspekty autismu*, Praha 2002

Internetové zdroje:

- ČESKO. Zákon č. 561 ze dne 24. září 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ve znění pozdějších předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2016, částka 68, s. 2882. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-v-konsolidovanem-zneni-ucinnem-od-1-9-2016>

8 Seznam příloh

Příloha č. 1

Rozhovor s Jakubem, věk 22 let v současné době nezaměstnaný

Příloha č. 2

Rozhovor s Jiřím, věk 32 let v současné době v částečném invalidním důchodu

Příloha č. 3

Rozhovor s Petrem, věk 27 let v současné době nezaměstnaný

Jakub

Co tě ve škole bavilo nejvíc?

„Počítače, hlavně jak fungují, pak trochu matematika, fyzika a chemie“

Nezlob se, ale mám pocit, že ani z těchto předmětů si neměl moc dobré známky?

„Hm, to nevím moc proč, asi protože mi nešlo povídání, mě bavilo počítat příklady a v počítačích jak funguje programování a jak funguje počítač.“

Kubo, všimla jsem si, že se neustále díváš na mobil, pospícháš někam?

„Ne, já jen koukám kolik, která aplikace spotřebovává dat a jaká je rychlost přenosu informací.“

Máš kamarády?

„Já jsem si myslel, že jo ale, když chci někam jít, nikdo se mnou nechce a nikdo se se mnou nebaví. Na moje komentáře na facebooku nikdo nereaguje a přitom jsem tam dal plno varování, ohledně zabezpečení účtů a varování jak je lehké se do nějakého účtu nabourat. Nikdo se nechtěl ani přihlásit k mojí nové sociální síti, která mohla být podle mého názoru velmi dobrá, ale bohužel nestačila na to kapacita mého počítače a táta mi to zakázal, že počítač bere hodně energie, a že když nechodím do práce a nevydělávám, nemůžu si dělat nároky na nic. Ted' jsem zkusil založit stránky o humor, abych se naučil vtipy a byl vtipný. Zatím moc humor nechápu, a když chci holku, musím být vtipný.“

Proč si myslíš, že nemáš kamarády?

„Asi proto, že nevím, o čem si s nima mám povídat, prý pořád melu o počítačích a programech, a přitom by měli být rádi, že nemusí tyhle informace pracně shánět. Každý by měl vědět, co se může stát, když bude tak lehkovážně pracovat s počítačem a nehlídat si historii a aplikace, které s tím souvisí A to nejen v počítači, ale i v mobilu. Mobil je lehce dohledatelný a každá naše činnost i na mobilu za sebou zanechává stopu v kybernetickém prostoru. Taky nevím, proč bych měl pít alkohol, když mi nechutná a stojí peníze a já si potřebuju našetřit na novou paměťovou kartu a grafickou kartu a SD disk, a chtěl bych lepší mobil. Já bych chtěl hlavně s někým chodit, já jsem ještě neměl sex. Vím, že to není to nejdůležitější, mě se líbí štíhlé a dlouhovlasé holky, ale nevím, o čem si s nima mám povídat a taky nemám peníze. A rodiče říkali, že na blbosti mám času dost a mám si dávat pozor, protože dnešní holky za moc nestojí a jen by ze mě chtěli tahat peníze a že si mám radši najít práci a konečně začít vydělávat peníze, proto-

že moje vzdělání stálo peníze, a když jsem chodil na dva obory je to o to víc a měl bych jim to začít splácet. A ještě k tomu mě musí živit, protože ještě nemám práci a maminka musí být doma s malým bráškou a nemůže chodit do práce a druhý studuje, což taky stojí peníze.“

Kubo kolik je bráškově?

„Deset let“

Co tě baví teď?

„Právě teď?“

Ne, promiň, co tě baví v současné době?

„Počítač, ale ne nějaké přiblblé hry, snažím se vymyslet nový počítačový systém, nebo i novou sociální síť, která by byla něčím vyjímečná a baví mě programování, ale tomu nebudete rozumět.“

Máš v současné době zaměstnání?

„Ne, mě nikdo nechce, dělal jsem v Laktosu, byl jsem tam loni na brigádě, ale tam to taky nešlo, prý jsem moc pomalý. A že si paní stěžovaly, že za mě musí pracovat a nechtěl jsem jít pracovat na jiné místo, ale mně se to moje líbilo a nevím, jestli bych to na jiném zvládl a na začátku mi řekli, že budu dělat tam, tak proč mám dělat jinde.“

A co jsi dělal?

„Skládal sýry do krabice“

A v čem si myslíš, že byl problém?

„Snažil jsem se je dávat pravidelně a měl jsem hlídat, aby se tam nedostal nějaký špatně zabalený, a to ho přece musím zkontrolovat pořádně. Ty vyřazené jsem měl dávat na stranu, pak ale přišel vedoucí a skoro všechny, které jsem vyřadil, zase nandal do krabice. To přece nejde, to byla moje práce a já jsem za ní zodpovídal, tak jsem mu to řekl. Ted' když jsem na úřadě práce, ptal jsem se, a oni mě nechtějí.“

Zkoušel si to ještě někde jinde?

Jo

A co ti řekli?

„Že se jim nehodím“

Zkoušel si, si najít práci v oboru?

„Jo“

Proč myslíš, že to nevyšlo?

„To nevím, zkusil jsem to na pár dní minulý rok, asi tak na týden a pak mi řekli, že mě nechtějí, že nejsem samostatný a že mě zajímá spíš mobil než práce“.

A bylo to tak?

„No musel jsem zkontrolovat data, ale netrvalo to dlouho. A při práci jsem si nebyl jistý, že vím jak tu práci udělat a občas jsem nepochopil, co mám dělat a prý jsem hodně pomalý. Já bych chtěl opravovat počítače, hlavně je „abgrejdovat“, ale nevím, jak by to šlo udělat.“

Když si teď nezaměstnaný, co celý den děláš?

„Nevím, když je táta v práci jsem na počítači, taky musím pomáhat, myju nádobí po večerech a pomáhám babičce s prací na zahradě, odnáším kbelíky s plevellem, nebo vozím kolečko. A musím si hledat práci, takže jedu na úřad a pak musím čekat, až skončí táta v práci, aby mě odvezl, tak jdu do knihovny na počítač, a nebo jdu do prodejny počítačů a dívám se.“

Děda mi říkal, že ti pan doktor doporučil terapii?

„Jo, ale děda říkal, že tady nic není a táta řekl, že už od něj neuvidím ani korunu, tak nevím. Vy mě to nemůžete naučit?“

Jakub

Co tě ve škole bavilo nejvíc?

„Počítače, hlavně jak fungují, pak trochu matematika, fyzika a chemie“

Nezlob se, ale mám pocit, že ani z těchto předmětů si neměl moc dobré známky?

„Hm, to nevím moc proč, asi protože mi nešlo povídání, mě bavilo počítat příklady a v počítačích jak funguje programování a jak funguje počítač.“

Kubo, všimla jsem si, že se neustále díváš na mobil, pospícháš někam?

„Ne, já jen koukám kolik, která aplikace spotřebovává dat a jaká je rychlost přenosu informací.“

Máš kamarády?

„Já jsem si myslel, že jo ale, když chci někam jít, nikdo se mnou nechce a nikdo se se mnou nebaví. Na moje komentáře na facebooku nikdo nereaguje a přitom jsem tam dal plno varování, ohledně zabezpečení účtů a varování jak je lehké se do nějakého účtu nabourat. Nikdo se nechtěl ani přihlásit k mojí nové sociální síti, která mohla být podle mého názoru velmi dobrá, ale bohužel nestačila na to kapacita mého počítače a táta mi to zakázal, že počítač bere hodně energie, a že když nechodím do práce a nevydělávám, nemůžu si dělat nároky na nic. Ted' jsem zkusil založit stránky o humor, abych se naučil vtipy a byl vtipný. Zatím moc humor nechápu, a když chci holku, musím být vtipný.“

Proč si myslíš, že nemáš kamarády?

„ Asi proto, že nevím, o čem si s nima mám povídat, prý pořád melu o počítačích a programech, a přitom by měli být rádi, že nemusí tyhle informace pracně shánět. Každý by měl vědět, co se může stát, když bude tak lehkovážně pracovat s počítačem a nehlídat si historii a aplikace, které s tím souvisí A to nejen v počítači, ale i v mobilu. Mobil je lehce dohledatelný a každá naše činnost i na mobilu za sebou zanechává stopu v kybernetickém prostoru. Taky nevím, proč bych měl pít alkohol, když mi nechutná a stojí peníze a já si potřebuju našetřit na novou paměťovou kartu a grafickou kartu a SD disk, a chtěl bych lepší mobil. Já bych chtěl hlavně s někým chodit, já jsem ještě neměl sex. Vím, že to není to nejdůležitější, mě se líbí štíhlé a dlouhovlasé holky, ale nevím, o čem si s nima mám povídat a taky nemám peníze. A rodiče říkali, že na blbosti mám času dost a mám si dávat pozor, protože dnešní holky za moc nestojí a jen by ze mě chtěli tahat peníze a že si mám radši najít práci a konečně začít vydělávat peníze, protože moje vzdělání stálo peníze, a když jsem chodil na dva obory je to o to víc a měl bych jim to začít splácet. A ještě k tomu mě musí živit, protože ještě nemám práci a maminka musí být doma s malým bráškou a nemůže chodit do práce a druhý studuje, což taky stojí peníze.“

Kubo kolik je bráškovi?

„Deset let“

Co tě baví ted'?

„Právě ted'?“

Ne, promiň, co tě baví v současné době?

„Počítač, ale ne nějaké přiblblé hry, snažím se vymyslet nový počítačový systém, nebo i novou sociální síť, která by byla něčím vyjímečná a baví mě programování, ale tomu nebudete rozumět.“

Máš v současné době zaměstnání?

„Ne, mě nikdo nechce, dělal jsem v Laktosu, byl jsem tam loni na brigádě, ale tam to taky nešlo, prý jsem moc pomalý. A že si paní stěžovaly, že za mě musí pracovat a nechtěl jsem jít pracovat na jiné místo, ale mně se to moje líbilo a nevím, jestli bych to na jiném zvládl a na začátku mi řekli, že budu dělat tam, tak proč mám dělat jinde.“

A co jsi dělal?

„Skládal sýry do krabice“

A v čem si myslíš, že byl problém?

„Snažil jsem se je dávat pravidelně a měl jsem hlídat, aby se tam nedostal nějaký špatně zabalený, a to ho přece musím zkontrolovat pořádně. Ty vyřazené jsem měl dávat na stranu, pak ale přišel vedoucí a skoro všechny, které jsem vyřadil, zase nandal do krabice. To přece nejde, to byla moje práce a já jsem za ní zodpovídal, tak jsem mu to řekl. Teď když jsem na úřadě práce, ptal jsem se, a oni mě nechtějí.“

Zkoušel si to ještě někde jinde?

Jo

A co ti řekli?

„Že se jim nehodím“

Zkoušel si, si najít práci v oboru?

„Jo“

Proč myslíš, že to nevyšlo?

„To nevím, zkusil jsem to na pár dní minulý rok, asi tak na týden a pak mi řekli, že mě nechtějí, že nejsem samostatný a že mě zajímá spíš mobil než práce“.

A bylo to tak?

„No musel jsem zkontrolovat data, ale netrvalo to dlouho. A při práci jsem si nebyl jistý, že vím jak tu práci udělat a občas jsem nepochopil, co mám dělat a prý jsem hodně pomalý. Já bych chtěl opravovat počítače, hlavně je „abgrejdovat“, ale nevím, jak by to šlo udělat.“

Když si teď nezaměstnaný, co celý den děláš?

„Nevím, když je táta v práci jsem na počítači, taky musím pomáhat, myju nádobí po večeri a pomáhám babičce s prací na zahradě, odnáším kbelíky s plevelem, nebo vozím kolečko. A musím si hledat práci, takže jedu na úřad a pak musím čekat, až skončí táta v práci, aby mě odvezl, tak jdu do knihovny na počítač, a nebo jdu do prodejny počítačů a dívám se.“

Děda mi říkal, že ti pan doktor doporučil terapii?

„Jo, ale děda říkal, že tady nic není a táta řekl, že už od něj neuvidím ani korunu, tak nevím. Vy mě to nemůžete naučit?“

Příloha č. 2

Jiří

Jaké předměty vás ve škole bavily?

„Asi žádný a všechny“

Měl jste nějaké kamarády?

„Ne, já měl bráchu“

Podle maminky máte kamarádku už od školky?

„Vy jste se ptala na kamaráda.“

Co vás baví nejvíc?

„Tohle je nepřesně položená otázka, nejde o to, co mě baví, ale co musím dělat, musím studovat, protože díky vám potřebuju vědět podrobnosti, abych vám mohl pomoci.“

Co by vás bavilo dělat nejvíc?

„Nic“, studuji

Jaké domácí práce vykonáváte?

„Chodím venčit psa a musím se o něj přes den starat a musím si ohřát jídlo a občas nakoupit, mám pořád práce dost.“

Máte v současné době zaměstnání?

„Ne a měla byste vědět že s mojí diagnózou je to těžké a zaměstnává mě má matka, která mi dává úkoly, prý abych se nenudil a zdržuje mě od studia pak mi trvá dýl než to zvládnou“

Proč si myslíte, že se vám ho nepodařilo udržet?

„Opět přečtěte si literaturu, která s mou diagnózou souvisí, nemohu chodit do práce, ještě jsem dost neproniknul do hloubky problematiky“

Máte přítelkyni?

„Nechápu, jakou to má souvislost s mým zaměstnáním.“

Omlouvám se, ptala jsem se, abych věděla, jak trávíte volný čas?

„Přečtěte si laskavě mé odpovědi, pro vás ještě jednou musím studovat psychologii. A vy byste mě nechtěla?“

Jsem vdaná

„Tak se neptejte.“

Poté jsem se raději ptala matky.

Jak se synem komunikujete?

„Když nechce, není s ním komunikace možná, neodpovídá, a když jsem neodbytná, začíná být agresivní. Občas mi píše emaily, nebo SMS zprávy. Jednou jsem to zkoušela, když jsme spolu jeli do školy a málem vystoupil za jízdy.“

Má přítelkyni?

„Nemá, on nechodí ven, tedy pokud nemá nějakou přes internet a toho se docela bojím, on když se na někoho upne a kdyby ten člověk věděl jak na něj je schopný se upsat třeba i islamistům, nebo nějaké sektě.“

Co Jirka celý den dělá?

„To bych občas ráda věděla, ale je pravdou že mu všechno dlouho trvá, on je totiž strašně nepraktický člověk. Pokud mám nějaký požadavek, například aby vynesl koš, musím to říct den dopředu, aby si našel čas, kterého má prý málo.“

Kromě běžných problémů spojených s jeho diagnózou je něco co tě překvapilo?

„překvapilo snad ani ne, ale nejí ovoce ani zeleninu, přestože má řidičský průkaz, nejezdí a nechává se všude vozit, občas mě rozčiluje jeho sobeckost a z toho přijde a je jako malé dítě, ale opět se vše řídí podle něj, když přijde a používá naše zkomoleniny, musím mu odpovídat stejně, jinak odchází a není s ním řeč. Víím, že bych na něj měla být přísnější a snažit se aby se více zapojoval, ale já na to nemám nervy. Chtěla jsem, aby se naučil dělat palačinky, protože je má rád, ale odmítal a když jsem naléhala, málem vyhodil pánvičku do popelnice, ještě že jsem si toho všimla. Ani pračku se nechce naučit zapínat, co bude dělat, až nebudu to nevím. I proto chodím do práce, i když už jsem v důchodu, abych mu mohla koupit byt a našetřila mu nějaké peníze, aby měl z čeho žít. Ted' už má alespoň částečný invalidní důchod, ale stejně“

Co na to říká manžel?

„On se k tomu nevyjadřuje, Jirku neřeší, jen se občas rozčiluje, proč jsem tak hloupá a ve všem se Jirkovi podřizuji, ale to spíš v případě že něco potřebuje a já nemám čas. Jirku bere jako moje selhání. Občas s úsměvem říká, že já mám Jirku a on Honzu, což je druhý syn, ale já víím, že to myslí vážně.“

Příloha č. 3

Petr

Jaké předměty tě ve škole bavily?

„Český jazyk a přírodověda, biologie a na střední škole všechny odborné“

Měl jsi nějaké kamarády?

„Asi 3 a pak 5“

Co tě baví nejvíc?

„Chtěl bych být spisovatelem a nebo básníkem“

Jaké domácí práce vykonáváš?

„Žádné, maminka se bojí, že něco rozbiju a mě to ani nebaví“

Máš v současné době zaměstnání?

„Ne, nejdřív jsem byl student, pak zase student a teď jsem dlouhodobě nemocný. Byl jsem chvíli u Kuby J., ale pak jsem se zkažil a nepřišel do práce a bylo to“

A můžu se zeptat, co se stalo?

„Začal jsem víc chodit do hospody a pak mi šla řeč sama a už jsem nebyl sám, ale měl jsem kamarády a občas jsem mluvil i s holkama“

A jaká je situace teď?

„Do hospody už nechodím, jsem na léčení a chci zkusit i ty doporučení psychologa a psychiatra, abych se s tím vším omezením naučil lépe žít. Ale podle mě má být každý spisovatel rozpolcený, ale chápu že to tak dál nešlo“

A co zaměstnání?

„Prý by mi mohli potom nabídnout i práci s ubytováním, nějaké podporované zaměstnání a mohl bych bydlet ve stacionáři, mamka je nemocná a já sám žít neumím, tak to asi zkusím“

Tak ti přeji ať se daří líp.

„Hm“